

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ
ФІЛАЛАГІЧНЫ ФАКУЛЬТЭТ
Кафедра беларускай літаратуры і культуры

I. В. Казакова

ГІСТОРЫЯ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

Вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў
вышэйшых навучальных устаноў

Мінск
РІВШ
2009

УДК 947.6(072.8)
ББК 63.3(4)(Бел)
К14

Рэкамендавана:

кафедрай беларускай літаратуры і культуры
філалагічнага факультэта БДУ
(пратакол № 2 ад 16 кастрычніка 2008 г.);
навукова-метадычным саветам філалагічнага факультэта БДУ
(пратакол № 3 ад 23 лістапада 2008 г.)

Рэцэнзенты:

канд. філал. навук, дацэнт, загадчык кафедры беларускай
літаратуры БДПУ імя М. Танка Г. Я. Адамовіч;
кафедра гісторыка-культурнай спадчыны РІВШ

К14 Казакова, І. В.

Гісторыя культуры Беларусі : метадыч. дапам. для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў / І. В. Казакова. – Мінск : РІВШ, 2009. – 72 с.

ISBN 978-985-500-259-9.

Вучэбна-метадычны дапаможнік дапаўняе неабходны гісторыка-культурны матэрыял, які павінен быць засвоены пры вывучэнні беларускай культуры, яе гісторыі, сучаснага стану, месца ў сусветным кантэксце. Матэрыялы, змешчаныя ў дапаможніку, скіроўваюць увагу студэнтаў на глыбокае веданне матэрыяльнай і духоўнай культуры свайго народа ад старажытнасці да сучаснасці.

Дапаможнік адрасуецца студэнтам вышэйшых навучальных устаноў, выкладчыкам, настаўнікам, усім аматарам беларускай культуры.

УДК 947.6(072.8)
ББК 63.3(4)(Бел)

ISBN 978-985-500-259-9

© Казакова, І. В., 2009

© Афармленне. ДУА «Рэспубліканскі
інстытут вышэйшай школы», 2009

УСТУП

Этнас кожнага народа мае свае этапы фарміравання, кансалідацыі, развіцця, але не заўсёды паступальнага характару: часам заняпад змяняецца адраджэннем, трансфармацыяй лепшых традыцый і росквітам культуры. Кожны з гэтых этапаў адбіваецца ў народным жыцці, адлюстроўваецца ў гістарычнай памяці, этнічнай свядомасці і псіхалогіі, помніках культуры. Для вывучэння гісторыі і асаблівасцей этнагенезу народа вельмі важна ведаць вытокі яго этнасу, пачатак станаўлення і развіцця адметнай нацыянальнай культуры. Пры сваім фарміраванні беларуская культура грунтавалася перш за ўсё на агульнай усходнеславянскай культуры, творча пераапрацоўвала яе, выкарыстоўвала таксама элементы культуры іншых этнічных супольнасцей.

Любая нацыянальная культура – частка вялікай агульначалавечай каштоўнасці. Гістарычны лёс беларускага этнасу быў вельмі складаным; яго культуру, на жаль, ведаюць значна менш, чым яна дала свету. Яе матэрыяльныя і духоўныя скарбы надзвычай багатыя. Адметнасць культурнай прасторы стварае своеасаблівую выяву свету, закладзеную ў этнічнай свядомасці і падсвядомасці, а вывучэнне, адчуванне і ўсведамленне сябе носбітамі нацыянальных культурных традыцый прадвызначае этнічную асаблівасць, імкненне да самазахавання і самаўзнаўлення, да правільнага разумення свайго пачэснага месца сярод іншых народаў свету.

Метадычны дапаможнік па гісторыі культуры Беларусі дапаўняе неабходны гісторыка-культурны матэрыял, які павінен быць засвоены студэнтамі пры вывучэнні гісторыі і культуры этнасу беларусаў у сусветным кантэксце. Дадзены дапаможнік скіроўвае ўвагу студэнтаў на глыбокае веданне матэрыяльнай і духоўнай культуры свайго народа са старажытнасці да нашых дзён.

У фарміраванні ментальнасці беларусаў важную ролю адыгрывалі народныя ўяўленні, міфалогія, фальклор, разгляду якіх прысвечаны асобныя раздзелы. Спецыфіку этнічнай свядомасці і этнапсіхалогіі найбольш правамерна разглядаць праз прызму народных традыцый. Нацыянальную адметнасць прафесійнае мастацтва і культура наогул набывалі галоўным чынам пад уплывам фальклору, які адыгрываў важнейшую ролю ў этнічных працэсах. Таму вялікі раздзел працы прысвечаны разгляду народнай творчасці: прапануецца шматаспектнае

агульнае вывучэнне беларускай культуры, асобныя раздзелы ахопліваюць гісторыю і сучасны стан мовы, літаратуры, мастацтва.

Падрыхтоўка студэнтаў ВНУ павінна ўключаць у сябе вынікі культуры і сусветнай, і айчыннай. Вывучэнне роднай культуры, яе адраджэнне і развіццё адказваюць інтарэсам усяго грамадства, краіны, дзяржавы, садзейнічаюць фарміраванню ў студэнтаў пачуцця патрыятызму, пачуцця годнасці за сваю культуру, за свой народ.

Раздзел I

ЭТНАС БЕЛАРУСАЎ У ГІСТАРЫЧНЫМ АСВЯТЛЕННІ

1. Тэрыторыя і паходжанне назвы нашай зямлі

Этнічныя тэрыторыі Беларусі ў мінулым і сёння. Першапачатковыя назвы беларускіх земляў. Узнікненне паняццяў «Белая Русь», «Беларусь», іх тэрытарыяльныя межы і этымалогія. Беларуская тапаніміка і ананіміка.

2. Этнагенез беларусаў

Індаеўрапейцы. Славянскі свет. Рассяленне старажытных плямёнаў на тэрыторыі Беларусі.

Гістарычныя абставіны фарміравання беларускай народнасці.

Далейшая кансалідацыя беларускай этнічнай супольнасці.

Спрэчныя канцэпцыі ўзнікнення Беларусі («польская», «великорусская», «балцкая», «кыіўская»). Думкі Е. Ф. Карскага, В. І. Пічэты, М. Я. Грынблата, М. Ф. Піліпенкі і іншых даследчыкаў пра вытокі Беларусі.

Нацыянальная сімволіка і геральдыка.

3. Гістарычныя шляхі Беларусі

Першасныя вытокі дзяржаўнасці на Беларусі. Часы Полацкага княства. Утварэнне Вялікага княства Літоўскага – важная веха ў развіцці беларускай культуры. Утварэнне Рэчы Паспалітай, паланізацыя беларускага грамадства. Далучэнне беларускіх зямель да Расійскай імперыі ў канцы XVIII ст. Беларусь на працягу XIX–XX стст. Этнічная гісторыя беларусаў у савецкі і постсавецкі часы. Месца і роля Рэспублікі Беларусь сярод іншых дзяржаў свету.

4. Беларускі нацыянальны космас

Прыродныя ўмовы, клімат, ландшафты, іх уплыў на фарміраванне нацыянальнага характару. Менталітэт беларускай нацыі.

Фактар прыроды і фактар гісторыі. Сувязь макракосмасу (прыроды) і мікракосмасу (чалавека).

Прастора і час, асноўныя светатворныя стыхіі ў народнай культуры.

Нацыянальная мадэль свету ў беларусаў і адлюстраванне яе ў розных культурных пластах.

5. Фарміраванне этнічнай свядомасці і этнапсіхалогіі беларусаў

Светаадчуванне, светаўспрыманне, светабачанне нашых продкаў. Асноўныя старажытныя культы і вераванні. Язычніцкі пантэон славян.

Анімізм, фетышызм, татэмізм, старажытная магія і іх адлюстраванне ў народнай культуры.

Міфалагічная свядомасць – падмурак сусветнай культуры.

Славянская міфалогія, адметнасць семантыкі і сімволікі асноўных славянскіх міфалагем.

Значэнне хрысціянства.

Своеасаблівасць рэлігійнай абстаноўкі на Беларусі і яе адбітак на нацыянальную свядомасць.

Сувязь нацыянальнага космасу і этнапсіхалогіі. Навуковы і міфалагічны спосабы мыслення на дадзеным этапе развіцця беларускага этнасу. Вера, рэлігія, сусветная духоўная спадчына ў светапоглядзе нашых сучаснікаў. Роля царквы ў духоўным адраджэнні нацыі.

6. Беларусь у міжнароднай культурнай супольнасці

Культура свету і нацыянальная мастацкая традыцыя. Міжнародныя сувязі і кантакты.

Беларусы ў свеце. Выдатныя дзеячы, якія праславілі Беларусь за яе межамі (К. Семановіч, Я. Наркевіч-Ёдка, І. Дамейка, Я. Чэрскі, З. Мінейка і інш.).

Сацыяльныя, палітычныя і эканамічныя прычыны беларускай эміграцыі. Першая і другая «хвалі» беларускай эміграцыі. Найбуйнейшыя цэнтры навукова-культурнага жыцця беларусаў за мяжой. Перыядычны друк за межамі Беларусі. Беларуская літаратура замежжа (М. Сяднёў, Я. Юхнавец, М. Кавыль, А. Бярозка, У. Клішэвіч і інш.).

Вывучэнне беларускай культуры за мяжой.

Беларускае мастацкае слова ў сусветнай культурнай прасторы. Міжнародныя літаратурныя сувязі і кантакты. Уганараванне беларускіх пісьменнікаў дзяржаўнымі ўзнагародамі і літаратурнымі прэміямі іншых краін. Пераклады і папулярызацыя беларускай мастацкай літаратуры за мяжой.

Палілінгвістычнасць культуры Беларусі.

Спіс літаратуры

1. Абдзіраловіч, І. Адвечным шляхам: даследзіны беларускага светапогляду / І. Абдзіраловіч. – Мінск, 1993.
2. Адамушко, В. И. Гербы и флаги Беларуси / В. И. Адамушко, М. М. Елинская. – Минск, 2006.
3. Афанасьев, А. И. Поэтические воззрения славян на природу: в 3 т. / А. И. Афанасьев. – М., 1865–1869. – Т. 1–3.
4. Беларусазнаўства / пад рэд. П. Брыгадзіна. – Мінск, 1998.
5. Беларуская міфалогія / уклад. У. А. Васілевіч. – Мінск, 2001.
6. Беларуская міфалогія: энцыклапедычны слоўнік / нав. рэд. С. Санько; склад. І. Клімковіч. – 2-е выд. – Мінск, 2004.
7. Беларусь на мяжы тысячагоддзяў. – Мінск, 2000.
8. Беларусь: энцыклапедычны даведнік. – Мінск, 1995.
9. Гісторыя Беларусі: энцыклапедыя: у 6 т. – Мінск, 1993. – Т. 1; Мінск, 1995. – Т. 2.
10. Грынблат, М. Я. Беларусь / М. Я. Грынблат. – Мінск, 1968.
11. Доўнар-Запольскі, М. В. Гісторыя Беларусі / М. В. Доўнар-Запольскі. – Мінск, 1994.
12. Дубянецкі, Э. С. Таямніцы народнай душы / Э. С. Дубянецкі. – Мінск, 1995.
13. Ермаловіч, М. Старажытная Беларусь / М. Ермаловіч. – Мінск, 1990.
14. Ігнатойскі, У. М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі / У. М. Ігнатойскі. – 5-е выд. – Мінск, 1992.
15. Імя тваё Беларусь. – Мінск, 1991.
16. Казакова, І. В. Этнічныя традыцыі ў духоўнай культуры беларусаў / І. В. Казакова. – Мінск, 1995.
17. Казакова, І. В. Міфалагемы і магія ў беларускім абрадавым фальклоры / І. В. Казакова. – Мінск, 1997.
18. Казакова, І. В. Каменны пояс Беларусі: Славутасці нашай зямлі / І. В. Казакова. – 2-е выд., дап. – Мінск, 2009.
19. Казакова, І. В. Сімволіка і семантыка славянскіх міфалагем / І. В. Казакова. – Мінск, 1999.
20. Казлоў, Л. Р. Беларусь на сямі рубяжах / Л. Р. Казлоў, А. Р. Цітоў. – Мінск, 1993.
21. Караткевіч, У. Зямля пад белымі крыламі / У. Караткевіч. – Мінск, 1992.
22. Карнейчык, Я. І. Беларуская нацыя / Я. І. Карнейчык. – Мінск, 1989.
23. Карскі, Я. Ф. Беларусы / Я. Ф. Карскі. – Мінск, 2001.
24. Кіпель, В. Беларусы ў ЗША / В. Кіпель. – Мінск, 1994.
25. Конан, У. М. Ля вытокаў самапазнання / У. М. Конан. – Мінск, 1989.
26. Ластоўскі, В. Ю. Кароткая гісторыя Беларусі / В. Ю. Ластоўскі. – Мінск, 1993.
27. Лыч, Л. М. Назвы зямлі беларускай / Л. М. Лыч. – Мінск, 1994.
28. Лыч, Л. Гісторыя культуры Беларусі / Л. Лыч, У. Навіцкі. – 2-е выд., дап. – Мінск, 1997.

29. *Ляўкоў, Э. А.* Маўклівыя сведкі мінуўшчыны / Э. А. Ляўкоў. – Мінск, 1992.
30. *Максимова, Н. А.* Светское и религиозное в культуре: учеб. пособие для студ. фак. междунар. отношений / Н. А. Максимова. – Минск, 2006.
31. *Марціновіч, А.* Хто мы, адкуль мы...: гістарычныя эсэ, нарысы: у 3 кн. / А. Марціновіч. – Мінск, 2008.
32. *Мирча, Элиаде.* Космос и история / Элиаде Мирча. – Минск, 1987.
33. *Міфы Бацькаўшчыны* / уклад. У. А. Васілевіч. – Мінск, 1994.
34. *Мяснікоў, А. Ф.* Сто асоб беларускай гісторыі / А. Ф. Мяснікоў. – Мінск, 2008.
35. *Найдзюк, Я.* Беларусь учора і сёння: Папулярны нарыс з гісторыі Беларусі / Я. Найдзюк, І. Касяк. – Мінск, 1993.
36. *Оргиш, В. П.* Истоки христианства: культурно-исторический генезис / В. П. Оргиш. – Минск, 1991.
37. *Парашкоў, С. А.* Гісторыя культуры Беларусі / С. А. Парашкоў. – Мінск, 2004.
38. *Пилипенко, М. Ф.* Возникновение Белоруссии: новая концепция / М. Ф. Пилипенко. – Минск, 1991.
39. *Рыбаков, Б. А.* Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М., 1981.
40. *Религия: энциклопедия* / сост. и общ. ред. А. А. Грицанов, Г. В. Синило. – Минск, 2007.
41. *Рэспубліка Беларусь: энцыклапедыя: у 7 т.* – Мінск, 2005–2008.
42. *Сачанка, Б.* Беларуская эміграцыя / Б. Сачанка. – Мінск, 1991.
43. *Славянская мифология: энциклопедический словарь.* – М., 1995.
44. *Славянские древности: в 5 т.* – М., 1995–2001.
45. *Смоліч, А.* Геаграфія Беларусі / А. Смоліч. – Мінск, 1993.
46. *Старонкі гісторыі Беларусі.* – Мінск, 1992.
47. *Тайлор, Э. Б.* Первобытная культура / Э. Б. Тайлор. – М., 1989.
48. *Тарасаў, С.* Прылучэнне да хрысціянства / С. Тарасаў // Беларускі гістарычны часопіс. – 1993. – № 1.
49. *Фрэзер, Дж. Дж.* Золотая ветвь / Дж. Дж. Фрэзер. – М., 1983.
50. *Цітоў, А.* Гербы беларускіх гарадоў / А. Цітоў. – Мінск, 1983.
51. *Шамякіна, Т. І.* Мифалогія Беларусі: нарысы / Т. І. Шамякіна. – Мінск, 2000.
52. *Шамякіна, Т. І.* Мифалогія і беларуская літаратура / Т. І. Шамякіна. – Мінск, 2008.
53. *Энциклопедия символов* / сост. В. М. Рошаль. – М., 2007.
54. *Этнаграфія беларусаў: гістарыяграфія, этнагенез, этнічная гісторыя.* – Мінск, 1985.
55. *Этнаграфія Беларусі.* – Мінск, 1989.
56. *Юхо, Я. І.* Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі / Я. І. Юхо. – Мінск, 1992.
57. *Яшкін, І. Я.* Беларускія геаграфічныя назвы / І. Я. Яшкін. – Мінск, 1971.

Раздел II

ДУХОЎНАЯ КУЛЬТУРА НАРОДА. ФАЛЬКЛОР. МОВА. ЛІТАРАТУРА

1. Фальклор – першакрыніца этнасу

Месца беларускай народнай творчасці ў духоўнай культуры славян.

Азначэнне фальклору.

Першыя звесткі пра беларускі фальклор у летапісах і старажытнай літаратуры. Збіральнікі і даследчыкі беларускага фальклору.

Фальклор – гістарычна першая формавыяўлення народнай свядомасці і чалавечай духоўнасці наогул.

Традыцыйныя святы беларускага земляробчага календара (абрады і паэзія)

Зімовы цыкл

Каляды

Аграрная магія калядных абрадаў і песень.

Шчадраванне і навагодняя варажба. Гаспадарчая дзейнасць сялян і клопат пра будучы ўраджай – асноўны змест калядак і шчадравак. Калядныя гульні, ваджэнне «казы», «жаніцьба Цярэшкі».

Праводзіны зімы

Асноўныя матывы масленічных або запускных песень.

Веснавы цыкл

Гуканне вясны

Вяснянкі і іх змест: услаўленне вясны, «замыканне зімы» і «адмыканне лета». Функцыянальнасць песень і абрадаў.

Велікодныя абрады і звычаі

Валачобнікі. Шырокія эпічныя паказ працы земляроба ў валачобных песнях. Каханне, сямейнае жыццё, матывы велікодных песень.

Веснавы карагод

Сэнс і песеннае суправаджэнне карагодных вяснянак.

Юр'я. Юр'еўскія песні

Юр'я – свята першага абрадавага выгану жывёлы ў поле. Гаспадарчая сутнасць юр'еўскіх абрадаў: ахова хатняй жывёлы. Асноўныя матывы юр'еўскіх песень: гаспадарчы клопат селяніна пра «адмыканне зямлі», «выпусканне расы».

Мікола

Свята конюхаў, пачатак вывядзення коней на начлег. Паэзія і характар абраду, эстэтычнае праламленне свята ў мастацкай творчасці.

Сёмуха або Тройца

Культ раслін у траецкіх абрадах і песнях. Сёмушныя «дзяды». Завітанне вяскоў.

Куставыя песні. Матывы шлюбу і ўрадлівасці зямлі, першай зеляніны.

Русальны тыдзень

Провады русалкі. Русальныя песні. Матывы і сюжэты.

Летні цыкл

Купалле. Пятро

Купалле – урачыстасць у гонар сонца, жыватворных сіл прыроды, зямнога плёну. Купальскія абрады і звычаі, іх сувязь з язычніцкімі вераваннямі і летнім сонцастаяннем. Купальскія легенды і паданні. Вобраз Купалінкі (Купалачкі), Купалы, Купальніцы ў купальскіх песнях. Матывы кахання і шлюбу. Матывы пошукаў шчасця і лепшай долі на Купалле. Гумарыстычныя купальскія песні.

Пятро – працяг Купалля. Тэма кахання і замужжа ў пятроўскіх песнях.

Зажынкi, жніво і дажынкi

Магічны сэнс зажынкавых абрадаў. Зажынкавыя, уласна жніўныя і дажынкавыя песні. Працоўны змест жніўных песень. Сацыяльныя матывы. «Спарышовыя» і «райковыя» песні. Бытанне свята і яго інтэрпрэтацыя ў розныя часы.

Восеньскі цыкл

Пакровы і Багач

Старажытная працоўная аснова і гаспадарча-земляробчы характар адзначэння гэтых свят. Восеньскія песні і спецыфіка беларускай народна-песеннай творчасці (ярычныя песні, песні пра лён, песні на супрадках і інш.). Будучае замужжа – вядучы матывы восеньскіх песень. Тэма кахання ў восеньскіх песнях. Тэма багатага і шчодрага плёну ад працы ў песнях восеньскага цыклу.

Талака. Талочныя песні

Талака – старажытная форма працоўнай узаемадапамогі. Лакальныя талочныя традыцыі. Спецыфіка песеннага суправаджэння.

2. Традыцыйныя сямейныя абрады беларусаў і іх паэзія

Радзіны

Першапачатковы сэнс радзінных абрадаў і звычаяў і іх нацыянальная адметнасць. Радзінная паэзія, яе сувязь з абрадамі. Хрэсьбінныя песні – адметная з'ява беларускай народнай творчасці. Велічальныя хрэсьбінныя песні (да парадзіхі, бабкі, дзіцяці, бацькі, кума, кумы). Жартоўныя песні (песні пра кума і куму), прыпеўкі і прыгаворы. Застольныя, або бяседныя хрэсьбінныя песні. Радзінныя абрады ў сучасны перыяд.

Вяселле

Паходжанне і асноўныя этапы вясельнага абраду беларусаў (сватанне, агледзіны, заручыны, суборная субота, каравай, уласна вяселле). Рэшткі міфалагічнай свядомасці ў рытуалах традыцыйнага вяселля. Вяселле як драматызаванае народнае прадстаўленне, своеасаблівая опера. Сінкрэтызм вясельнай паэзіі. Вясельныя песні, іх класіфікацыя і змест. Велічальныя песні да маладых. Жартоўна-сатырычныя песні, прыпеўкі, прыгаворы ўдзельнікаў вяселля. Гумар і сатыра ў вясельным абрадзе. Выкарыстанне элементаў традыцыйнага абраду ў сучасным вяселлі. Абрад вяселля ў мастацкай літаратуры.

Пахаванне, памінанне памерлых

Паходжанне галашэнняў, пахавальных і памінальных абрадаў. Пахавальныя звычаі на Беларусі і іх сувязь са старажытнымі вераваннямі, асабліва з культам продкаў. Імпровізацыя ў галашэннях. Асноўны змест галашэнняў, адлюстраванне ў іх народнага светапогляду. Пахавальныя галашэнні ў наш час.

Празаічныя фальклорныя жанры

Замовы – самы старажытны жанр фальклору, яго сувязь з магічнымі рытуаламі.

Беларуская народная казка.
Легенды і паданні беларусаў.
Анекдоты.
Вусныя сказы.
Беларускія прыказкі і прымаўкі. Загадкі.

Пазаабрадавая паэзія

Месца песні ў жыцці народа. Антыпрыгонніцкія, рэкруцкія і батрацкія песні. Гістарычныя песні. Песні-балады. Любоўныя, сямейна-бытавыя, жартоўныя песні беларусаў. Карагодныя і танцавальныя песні.

Беларускія прыпеўкі.

Дзіцячы фальклор

Пяняцце дзіцячага фальклору. Калыханкі.

Творы, звязаныя з гульнёй (пацешкі, лічылкі, прыгаворкі, песні-гульні); творы, не звязаныя з гульнёй (дражнілкі, скарагаворкі, небыліцы і інш.).

Народны тэатр

Вытокі народнага тэатра. Тэатралізаваныя элементы ў традыцыйных беларускіх абрадах і святах. Лялькавы тэатр «Батлейка». Народная драма. Сувязь народнага тэатра з іншымі відамі фальклору. Роля народнага тэатра ў фарміраванні беларускага прафесійнага тэатральнага мастацтва.

3. Мова – аснова культуры народа

Беларуская мова яе першааснова культуры, духоўнай самабытнасці і нацыянальнага яднання беларускага народа. Уплыў мовы і моўнай культуры на развіццё асобы і грамадства ў цэлым. Беларуская мова сярод іншых славянскіх моў свету. Асноў-

ныя этапы развіцця беларускай літаратурнай мовы. Асаблівасці развіцця беларускай літаратурнай мовы на сучасным этапе ва ўмовах беларуска-рускага білінгвізму.

Старажытнаруская мова як папярэдніца трох усходнеславянскіх моў – рускай, украінскай, беларускай

Фарміраванне старажытнарускай народнасці і старажытнарускай (агульнаўсходнеславянскай) мовы. Стараславянская мова – першая пісьмовая мова славян, яе роля ў фарміраванні старажытнарускай літаратурнай мовы. Роля ўсходнеславянскай жывой народнай гаворкі і вуснапаэтычнай творчасці ў фарміраванні старажытнарускай літаратурнай мовы. Старажытныя літаратурна-пісьмовыя помнікі ўсходніх славян («Аповесць мінулых часоў», «Слова аб палку Ігаравым» і інш.).

Письменнасць на тэрыторыі сучаснай Беларусі ў старажытнарускі перыяд. Дзейнасць Кірылы Тураўскага, Кліменція Смаліціча, Аўраама Смаленскага, Ефрасінні Полацкай.

Фарміраванне мовы беларускай народнасці (XIV–XVIII стст.)

Усходнеславянскія землі ў XIII–XVIII стст. Складванне старабеларускай мовы на аснове мясцовых гаворак і старажытнарускіх моўных традыцый.

Беларуская мова – дзяржаўная мова Вялікага княства Літоўскага. Моўныя асаблівасці пісьмовых помнікаў таго часу (Літоўская метрыка, статут Вялікага княства Літоўскага).

Ф. Скарына – заснавальнік усходнеславянскага і беларускага кнігадрукавання. Асаблівасці мовы скарынінскіх выданняў. Дзейнасць паслядоўнікаў Ф. Скарыны – Сымона Буднага і Васіля Цяпінскага.

Першыя буквары, граматыкі і слоўнікі на Беларусі.

Люблінская ўнія 1569 г., паланізацыя беларускіх зямель. Паступовы заняпад старабеларускай пісьменнасці да канца XVII ст. Страта беларускай літаратурнай мовай грамадзянскіх правоў.

Беларуская мова XVII–XVIII стст.

XVIII ст. – рубж старой і новай эпох у гісторыі беларускай літаратурнай мовы.

Беларуская мова XIX–XX стст.

Фарміраванне беларускай нацыі і нацыянальнай мовы беларускага народа ва ўмовах адсутнасці беларускай дзяржаўнасці. Палітыка русіфікацыі беларускіх земляў.

Мова ананімнай літаратуры (вершаваных аповяданняў, «гутарак») і паэм «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», іх сувязь з жывой народнай гаворкай.

Беларуская мова ў творах Я. Чачота, Я. Баршчэўскага, А. Рыпінскага. Роля В. Дуніна-Марцінкевіча і Ф. Багушэвіча ў фарміраванні беларускай літаратурнай мовы.

Публіцыстыка на беларускай мове ў другой палове XIX ст. Газета «Мужыцкая праўда» К. Каліноўскага, яе моўныя асаблівасці. Выкарыстанне ў тагачасных беларускіх выданнях дзвюх графічных сістэм: польскай і рускай.

Уздых нацыянальна-вызваленчай барацьбы беларускага народа. Ажыўленне беларускай літаратуры ў пачатку XX ст. (дзейнасць Цёткі, М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа і інш.). З'яўленне першых беларускіх выдавецтваў і беларускай легальнай прэсы. Роля першых беларускіх газет «Наша доля» і «Наша ніва» ў выпрацоўцы норм беларускай літаратурнай мовы.

Узбагачэнне слоўнікавага складу беларускай літаратурнай мовы ў пачатку XX ст., развіццё грамадска-палітычнай і навукова-тэхнічнай тэрміналогіі, выпрацоўка граматычных і арфаграфічных норм.

Значэнне нацыянальнай дзяржаўнасці для развіцця беларускай літаратурнай мовы.

Моўная сітуацыя ў 20-я гг.

Кадыфікацыя беларускага правапісу ў 20–30-я гг.

Першыя нарматыўныя граматыкі беларускай мовы («Беларуская граматыка для школ» Б. Тарашкевіча). Работа Навукова-тэрміналагічнай камісіі па ўпарадкаванню беларускай навуковай тэрміналогіі (1921–1930 гг.).

Рэформа правапісу 1933 г.

Кадыфікацыйныя працэсы ў беларускай літаратурнай мове ў 50-я гг.

Закон «Аб мовах у Беларускай ССР» (1990).

Сучасны стан беларускай літаратурнай мовы

Беларуска-рускае двухмоўе, характар яго развіцця. Праблема суіснавання дзвюх дзяржаўных моў (рускай і беларускай).

Функцыяніраванне беларускай літаратурнай мовы ва ўмовах білінгвізму. Асаблівасці фанетычнай, лексічнай і граматычнай інтэрферэнцыі беларускай і рускай моў на сучасным этапе і шляхі яе пераадолення.

Сучасная беларуская літаратурная мова і дыялекты. Характар узаемасувязей паміж літаратурнай мовай і дыялектамі ў моўнай практыцы беларускага народа.

Кадыфікацыя як сродак рэгуляцыі моўнага развіцця. Зменлівасць і рухомасць моўных норм. Культура мовы і мастацкі пераклад.

Беларуская тэрміналогія. Культура маўлення ў сучасным грамадстве.

Новыя правілы арфаграфіі і пунктуацыі, зацверджаныя Законам Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 г.

4. Беларуская літаратура як адна з форм духоўнай самасвядомасці народа

Літаратура – выразнік душы нацыі, «валадар дум народных». Нацыянальная адметнасць мастацтва слова.

Разуменне беларускай літаратуры як галоўнага арганізуючага пачатку, крыніцы духоўнага самавызначэння нацыі, асноўнага рэчышча фарміравання нацыянальнай самасвядомасці, паказчыка нацыянальна-культурнага сталення. Беларуская літаратура ў сусветным кантэксце.

Беларуская старажытная літаратура (XI – XVIII стст.)

Літаратура Кіеўскай Русі – аснова трох братніх літаратур – рускай, украінскай, беларускай. Асветніцкая дзейнасць Ефрасінні Полацкай, «Жыццё Ефрасінні Полацкай». Кірыла Тураўскі як майстар красамоўства. «Словы» К. Тураўскага.

«Слова аб палку Ігаравым» – помнік літаратуры Кіеўскай Русі XII ст. Пераклады «Слова ...» на беларускую мову.

Гістарычны змест беларуска-літоўскіх летапісаў («Летапісец вялікіх князёў літоўскіх», «Беларуска-літоўскі летапіс 1446 г.». «Хроніка Быхаўца» – самы поўны летапіс пра Беларусь, яе гарады, палацы, князёў.

Эпоха Адраджэння на Беларусі.

Ф. Скарына – найярчэйшая зорка беларускай культуры XVI ст. Кнігадрукарская і асветніцкая дзейнасць Францыска Скарыны і яе значэнне для ўсходнеславянскіх народаў.

«Песня пра зубра» М. Гусоўскага як гімн Радзіме і роднай прыродзе. Пераклады паэмы на беларускую і рускую мовы.

Рэфармацыя на Беларусі.

Першая друкаваная кніга на Беларусі («Катэхізіс»).

Дзейнасць Сымона Буднага.

Выданне Васілём Цяпінскім «Евангелля» ў перакладзе на беларускую мову.

Рэлігійна-палемічная публіцыстыка.

«Трэнас» М. Сматрыцкага, «Дыярыуш» А. Філіповіча.

Гісторыка-мемуарная літаратура як пачатак мастацкай прозы. «Лісты» Ф. Кміты-Чарнабыльскага. «Дзённік» Ф. Еўлашоўскага, «Баркулабаўская хроніка».

Палітычная сатыра. «Прамова Мялешкі», «Ліст да Абуховіча».

Паэзія барока. Творы А. Рымшы, Я. Пашкевіча.

Творчасць С. Полацкага (беларускі перыяд).

Драматургія і тэатр у XVII–XVIII стст. «Камедыя» К. Марашэўскага.

Беларуская літаратура XIX ст.

Узнікненне і развіццё беларускай літаратуры XIX ст. як новай літаратуры з грамадска-палітычнымі падзеямі (уз'яднанне беларускага і рускага народаў). Дэмакратычны пафас беларускай літаратуры XIX ст., яе сувязь з фальклорам, з традыцыямі славянскіх літаратур.

Паэт і легенда яго лёсу (П. Багрым, Ф. Савіч).

Паэмы «Энеіда наываварат» і «Тарас на Парнасе». Ідэйны змест. Нацыянальны каларыт.

Праблемы беларуска-польскага пісьменства (Я. Чачот, Я. Баршчэўскі, А. Вярыга-Дарэўскі, В. Каратынскі).

Творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча. Светапогляд пісьменніка. Паэтычны эпас і драматургія В. Дуніна-Марцінкевіча.

«Мужыцкая праўда» і «Ліст з-пад шыбеніцы» К. Каліноўскага.

«Мужыцкі адвакат» Ф. Багушэвіч – першы прафесійны паэт у беларускай літаратуры. Праблематыка паэзіі Ф. Багушэвіча, яго публіцыстыка і проза.

Развіццё беларускай літаратуры ў канцы XIX ст. Творчасць Я. Лучыны, А. Гурыновіча, Ф. Тапчэўскага, А. Абуховіча.

Беларуская літаратура пачатку XX ст.

Асаблівасці развіцця беларускай літаратуры пачатку XX ст. Беларускі перыядычны друк гэтага часу і яго роля ў развіцці беларускай літаратуры.

Газеты «Наша доля» і «Наша ніва» як трыбуна літаратуры.

Іншыя перыядычныя выданні на беларускай мове («Малая Беларусь», «Крапіва», «Лучынка», «Гоман», «Дзянніца»).

Дзейнасць і творчасць Цёткі (А. Пашкевіч).

Я. Колас і Я. Купала – народныя песняры, класікі новай беларускай літаратуры. Наватарская роля Я. Купалы ў развіцці беларускай паэзіі. Паэмы Я. Купалы. Майстэрства Я. Купалы-камедаёграфа («Паўлінка»). Драма Я. Купалы «Раскіданае гняздо».

Самабытнасць лірыкі Я. Коласа. Станаўленне Я. Коласа-празаіка. Філасофская праблематыка «Казак жыцця» Я. Коласа.

М. Багдановіч – выдатны паэт, перакладчык, публіцыст, празаік, крытык, даследчык гісторыі роднай літаратуры. Інтэнсіўнасць творчых пошукаў паэта. «Вянок» М. Багдановіча. Арыгінальнасць задумы і здзяйснення. Апавяданні М. Багдановіча.

А. Гарун, яго зборнік «Матчын дар».

Творчасць М. Гарэцкага. Праблематыка апавяданняў. Драма М. Гарэцкага «Антон». Дакументальна-мастацкія запіскі М. Гарэцкага «На імперыялістычнай вайне».

Проза З. Бядулі.

Апавяданні Ш. Ядвігіна.

Беларуская паэзія пачатку XX ст. (К. Каганец, А. Паўловіч, Г. Леўчык, К. Буйло, Ц. Гартны і інш.).

Агульная характарыстыка творчых індывідуальнасцей.

Беларуская літаратура савецкай эпохі

Рубеж двух стагоддзяў. Раскіданасць літаратурных сіл.

«Ад чалавека ў рэвалюцыі да чалавека рэвалюцыі» – канцэпцыя развіцця літаратуры 20-х гг. Літаратурны рух на Беларусі 20-х гг. Дзейнасць літаратурных аб'яднанняў («Маладняк», «Полымя», «Узвышша», БелАПП і інш.).

Творчасць Я. Купалы і Я. Коласа гэтага часу (паэма Я. Купалы «Безназоўнае», паэмы Я. Коласа «Новая зямля», «Сымон-музыка» (2-я рэдакцыя), трылогія Я. Коласа «На ростанях» – 30-я гг.). Імкненне набліжэння літаратуры да жыцця. «Вытворчая» літаратура. Напаўненне літаратурных твораў пафасам першых пяцігодак.

Творчасць і трагічнасць лёсу беларускіх паэтаў і пісьменнікаў (В. Маракова, Г. Кляшторнага, М. Чарота, А. Дудара, А. Вольнага, М. Гарэцкага, М. Зарэцкага, П. Галавача, В. Каваля, С. Баранавых, С. Дарожнага, Ул. Галубка, А. Мрыя, А. Маркаўкі, Б. Мікуліча і інш.).

Творчасць Ул. Дубоўкі, С. Грахоўскага, Я. Скрыгана, О. Ліхадзіеўскага, А. Пальчэўскага і інш.

Літаратура перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Адлюстраванне горкіх дзён і мужнай барацьбы супраць захопнікаў. Аператыўная мастацкая публіцыстыка Я. Купалы, Я. Коласа, М. Лынькова, М. Танка, К. Чорнага, сатырычныя творы, скіраваныя супраць ворагаў, К. Крапівы, К. Чорнага.

Развіццё масавай партызанскай паэзіі. Вершы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, П. Глебкі, М. Танка, А. Куляшова, П. Панчанкі, А. Астрэйкі, М. Аўрамчыка, А. Бачылы, К. Буйло, А. Вялюгіна, М. Лужаніна і іншых перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Заклік да барацьбы з фашыстамі, вера ў перамогу.

Адлюстраванне героікі вайны ў беларускай паэме (А. Куляшоў «Сцяг брыгады», П. Броўка «Беларусь», М. Танк «Янук Сяліба», Я. Колас «Адплата» і інш.).

Адлюстраванне пачуцця патрыятычнай годнасці народа за здабытую перамогу ў вайне ў пасляваеннай беларускай літаратуры (творчасць Я. Коласа, П. Броўкі, А. Куляшова, А. Вялюгіна, П. Панчанкі, М. Танка, В. Таўлая і інш.).

Развіццё беларускай пасляваеннай прозы (апаਵяданні Я. Брыля, раманы І. Шамякіна, І. Мележа, М. Лянькова, А. Кулакоўскага і інш.).

Драматычныя творы К. Крапівы, А. Маўзона, К. Губарэвіча і інш.

Формула тэорыя бесканфліктнасці ў літаратуры 50-х гг.

Прыход у літаратуру новых пісьменніцкіх імёнаў у 60-я гг. Пакаленне «абпаленае вайною».

Творчасць беларускіх паэтаў і празаікаў (Р. Барадуліна, А. Вярцінскага, Н. Гілевіча, А. Лойкі, А. Грачанікава, А. Пысіна, М. Стральцова, І. Чыгрынава, Б. Сачанкі, А. Кудраўца, Я. Сіпакова, В. Адамчыка і інш.).

Постаць Ул. Караткевіча ў беларускай літаратуры. Проза. Драматургія. Паэзія.

Творы В. Быкава аб вайне. Ад «акопнай праўды» да філасофскага асэнсавання вайны як «знака бяды».

Раскрыццё нацыянальнай самасвядомасці беларусаў у творах К. Чорнага, І. Мележа, І. Пташнікава, В. Казько, Я. Скрыгана, І. Шамякіна.

Праблематыка беларускай драматургіі (п'есы К. Крапівы, А. Макаёнка, А. Дударава, А. Матукоўскага, А. Петрашкевіча, А. Дзялендзіка і інш.).

Жаночая постаць у беларускай паэзіі. Творчасць беларускіх паэтэс (К. Буйло, Е. Лось, В. Вярбы, Я. Янішчыц, Р. Баравіковай і інш.).

Сучасная беларуская літаратура

Тэндэнцыі і плыні ў беларускай паэзіі, яе тэмы і вобразы.

Сувязь з народнай песеннай традыцыяй, арыентацыя на фальклорныя вытокі (творы Н. Гілевіча, В. Зуёнка, Р. Барадуліна, Я. Янішчыц).

Паэзія традыцыйнага класічнага складу (вершы і паэмы А. Куляшова, А. Пысіна, С. Законнікава).

Лірыка-публіцыстычная паэзія (П. Панчанкі, М. Танка, А. Вярцінскага і інш.).

Філасофска-інтэлектуальная паэзія М. Танка, А. Разанава, П. Макаля і інш.

Мадэрнізацыя паэтычнай свядомасці ў творах Л. Галубовіча, А. Глобуса, А. Сыса, С. Сокалава-Воюша, М. Скоблы, А. Бадака і інш.).

Развіццё беларускай прозы на сучасным этапе, яе тэматыка, асноўныя героі. Значэнне творчасці І. Шамякіна для беларускай прозы. Жанрава-тэматычныя абсягі сучаснай літаратуры. Тэма вайны ў творчасці В. Быкава («Жураўліны крык», «Трэцяя ракета», «Мёртвым не баліць», «Сотнікаў», «Знак бяды», «Абеліск») і І. Навуменкі («Сасна пры дарозе», «Вецер у соснах», «Сорак трэці»), А. Адамовіча («Хатынская апавесць», «Карнікі»), І. Чыгрынава («Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужынцы»), В. Казько («Суд у Слабадзе») і інш.

Беларуская проза пра вёску: раманы І. Пташнікава «Мсціжы» і «Алімпіяда»; апавесць М. Стральцова «Адзін лапаць – адзін чунь»; апавесць А. Жука «Паляванне на апошняга жураўля»; роман А. Кудраўца «Сачыненне на вольную тэму».

Маральна-філасофская праблематыка ў рамане В. Казько («Неруш», «Хроніка дзетдомаўскага саду»), рамане В. Карамазава («Пушча») і іншых творах.

Гістарычная проза У. Арлова («Дзень, калі ўпала страла»), Л. Дайнекі («Меч князя Вячкі», «След ваўкалака» і інш.), В. Іпатавай («Прадслава», «За морам Хвалынскім» і інш.).

Эстэтычнае абнаўленне сучаснай прозы, яе набыткі, пошукі (творы Ю. Станкевіча, А. Глобуса).

«Вяртанне» твораў беларускіх паэтаў і празаікаў замежжа (М. Сяднёва, У. Глыбіннага, У. Клішэвіча, Ю. Віцьбіча, К. Акулы і інш.). Уключэнне ў літаратурны працэс твораў А. Мрыя, М. Гарэцкага, А. Гаруна, Ул. Жылкі і інш.

Далейшае развіццё нацыянальнай драматургіі (А. Дудараў, А. Дзялендзік, М. Арахоўскі, І. Сідарук, С. Кавалёў, А. Курэйчык).

Беларускае літаратуразнаўства і крытыка (С. Александровіч, У. Калеснік, В. Каваленка, А. Мальдзіс, У. Конан, М. Мушынскі, С. Дубавец, С. Кавалёў і інш.).

Маладыя галасы беларускай літаратуры, пошукі, эксперыменты, дасягненні.

Беларуская драматургія для дзяцей (Г. Каржанеўская, Г. Марчук, У. Ягоўдзік, З. Дудзюк, А. Якімовіч, І. Сідарук, С. Кавалёў).

Спіс літаратуры

1. Беларуская вуснапаэтычная творчасць / К. П. Кабашнікаў [і інш.]. – Мінск, 2000.
2. Беларускі фальклор: энцыклапедыя: у 2 т. – Мінск, 2005–2006.
3. Беларускі фальклор: жанры, віды, паэтыка: у 6 кн. – Мінск, 2001–2004.
4. Беларускі дзіцячы фальклор / склад. А. М. Аляхновіч [і інш.]. – Мінск. – Мінск, 1994.
5. Беларускі народны каляндар / аўтар-склад. А. Лойка. – Мінск, 1993.
6. Беларускі фальклор: хрэстаматыя / склад. К. П. Кабашнікаў, А. С. Ліс, А. С. Фядосік. – Мінск, 2000.
7. Беларускія народныя казкі. – Мінск, 1990.
8. Беларускія народныя песні і танцы. – Мінск, 1949.
9. Гісторыя беларускага тэатра: у 3 т. – Мінск, 1983–1987.
10. Жарты, анекдоты, гумарэскі / склад. А. С. Фядосік. – Мінск, 1984.
11. Замовы / уклад. Г. А. Барташэвіч. – Мінск, 1992.
12. Казакова, І. В. Беларускі фальклор / І. В. Казакова. – Мінск, 2007.
13. Каляндарна-абрадавая паэзія / А. С. Ліс [і інш.]. – Мінск, 2001.
14. Легенды і паданні / склад. М. Я. Грынблат, А. І. Гурскі. – Мінск, 1989.
15. Сямейна-абрадавая паэзія. Народны тэатр / А. С. Фядосік [і інш.]. – Мінск, 2001.
16. Бадзевіч, З. І. Беларуская мова / З. І. Бадзевіч. – Мінск, 2005.

17. Беларуская мова: энцыклапедыя. – Мінск, 1994.

18. Бурак, Л. І. Сучасная беларуская мова / Л. І. Бурак. – Мінск, 1987.

19. Карскі, Я. Беларускі народ і яго мова / Я. Карскі. – Мінск, 1920.

20. Каўрус, А. А. Стылістыка беларускай мовы / А. А. Каўрус. – Мінск, 1987.

21. Крамко, І. І. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы / І. І. Крамко, А. К. Юрэвіч, А. І. Яновіч. – Мінск, 1968. – Т. 2.

22. Лепешаў, І. Я. Асновы культуры мовы і стылістыкі: практыкум / І. Я. Лепешаў. – Мінск, 1989.

23. Лыч, Л. М. Беларуская нацыя і мова / Л. М. Лыч. – Мінск, 1994.

24. Ляшчынская, В. А. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка / В. А. Ляшчынская. – Мінск, 2001.

25. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск, 2008.

26. Практыкум па беларускай мове / пад агул. рэд. Г. М. Малажай. – Мінск, 1993.

27. Пытанне білінгвізму і ўздзеяння моў. – Мінск, 1982.

28. Сямешка, Л. І. Беларуская мова / Л. І. Сямешка. – Мінск, 1999.

29. Шакун, Л. М. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы / Л. М. Шакун. – Мінск, 1984.

30. Ахрыменка, П. П. Старажытная беларуская літаратура / П. П. Ахрыменка, М. Р. Ларчанка. – Мінск, 1968.

31. Беларуская літаратура XIX ст.: хрэстаматыя / склад. А. А. Лойка, В. П. Рагойша. – 2-е выд. – Мінск, 1987.

32. Беларускія пісьменнікі: у 6 т. – Мінск, 1990–1994.

33. Васючэнка, П. В. Драматургія і час / П. В. Васючэнка. – Мінск, 1992.

34. Гарэцкі, М. Гісторыя беларускай літаратуры / М. Гарэцкі. – Мінск, 1994.

35. Гісторыя беларускай літаратуры XIX – пачатак XX стст. / пад рэд. М. А. Лазарука, А. А. Семановіча. – Мінск, 1981.

36. Гніламёдаў, У. В. Сучасная беларуская паэзія / У. В. Гніламёдаў. – Мінск, 1983.

37. Дзюбайла, П. Панарама сучаснай беларускай прозы / П. Дзюбайла. – Мінск, 1986.

38. Лаўшук, С. С. Сучасная беларуская драматургія / С. С. Лаўшук. – Мінск, 1977.

39. Лойка, А. А. Беларуская паэзія XX ст. / А. А. Лойка. – Мінск, 1972.

40. Лойка, А. А. Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд: у 2 ч. / А. А. Лойка. – 2-е выд. – Мінск, 1989.

41. Мушынскі, М. І. І нічога апроч праўды: якой быць «Гісторыя беларускай літаратуры» / М. І. Мушынскі. – Мінск, 1990.

42. Навумовіч, У. А. Беларуская літаратура / У. А. Навумовіч. – Мінск, 2007.

43. Рагойша, В. Вяршыні: з невядомага і забытага пра Я. Купалу і Я. Коласа, М. Багдановіча / В. Рагойша. – Мінск, 1991.

44. Сачанка, Б. Беларуская этнаграфія / Б. Сачанка. – Мінск, 1991.
45. Старажытная беларуская літаратура: зборнік / уклад. Л. С. Курбека. – Мінск, 1990.
46. Францыск Скарына і яго час: энцыклапедычны даведнік. – Мінск, 1988.
47. Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры / склад. А. Ф. Коршунаў. – Мінск 1959.
48. Шамякіна Т. І. Міфалогія і беларуская літаратура. – Мінск, 2008.
49. Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. – Мінск, 1984–1987.

Раздзел III

МАТЭРЫЯЛЬНАЯ КУЛЬТУРА БЕЛАРУСАЎ. БЕЛАРУСКАЕ МАСТАЦТВА

Нацыянальнае адзенне

Народнае адзенне – яркі здабытак нацыянальнай культуры. Уплыў прыродна-кліматычных і сацыяльна-эканамічных умоў на развіццё нацыянальнага строю. Сувязь асноўнай колеравай гамы беларускага адзення са старажытным светаўспрыманням нашых продкаў.

Дэкор касцюма беларускіх сялян, яго сувязь з іншымі элементамі народнай культуры. Асноўныя элементы жаночага і мужчынскага строю беларускіх сялян, асаблівасці кампазіцыйна-дэкаратыўнага аздаблення і арнаменту, святочнага і паўсядзённага адзення ў розных мясцовасцях Беларусі. Эвалюцыя нацыянальнага строю. Матывы народнага адзення ў тэндэнцыях сучаснай моды.

Беларуская кухня

З гісторыі беларускай кухні. Вызначэнне характару ежы накіраванасцю народнай гаспадаркі. Спрадвечная раслінная ежа беларусаў. Традыцыйныя стравы беларускай кухні. Рытуальная ежа ў час народных свят і абрадаў і яе значэнне. Вопыт народнай кулінарыі і сучаснасць.

Народнае дойлідства. Архітэктура Беларусі

«Даўгавечны летапіс часу», архітэктура як частка чалавечай культуры. Архітэктура – спецыфічны від пластычных мастацтваў. Адлюстраванне ў архітэктуры тыповых абставін, агульных ідэй таго ці іншага народа, той ці іншай эпохі. Галоўныя дасягненні і помнікі беларускай архітэктуры. З гісторыі беларускай архітэктуры.

Беларускае народнае дойлідства як этнакультурны комплекс. Этнічная спецыфіка беларускага народнага дойлідства.

Рассяленне і тыпы паселішчаў. Маёнткі. Культавыя і грамадскія збудаванні. Тыпы забудовы сельскіх сядзіб. Матэрыялы і канструкцыі.

Традыцыйнае жыллё, інтэр'ер, дэкор.
Гаспадарчыя і вытворчыя збудаванні.
Народнае дойлідства і прырода.

Асаблівасці развіцця беларускага дойлідства ў XX ст.
Традыцыйнае жыллё і архітэктура гарадоў.
Эвалюцыя народнага дойлідства. Беларускае народнае дой-
лідства і сучасная архітэктура.

Беларускі жывапіс

Жывапіс як від выяўленчага мастацтва. Асноўныя віды і жанры жывапісу. Развіццё жывапісу як самастойнага віду мастацтва на тэрыторыі Беларусі ў XI–XII стст. Уплыў старажытна-рускага і візантыўскага мастацтва. Першыя помнікі беларускага манументальнага жывапісу.

Беларуская іканапісная школа XVI ст.

Адлюстраванне рыс Рэнесансу ў жанры партрэта XVI–XVII стст. Развіццё беларускага жывапісу ў XVIII ст. (барока і класіцызм). Развіццё беларускага жывапісу ў рэчышчы класіцызму і рамантызму ў першай палове XIX ст. Роля Віленскай мастацкай школы і Пецябургскай Акадэміі мастацтваў.

Уплыў рускага дэкаратыўна-рэалістычнага мастацтва на развіццё беларускага жывапісу другой паловы XIX ст.

Жывапіс Беларусі савецкай эпохі.

Актывізацыя філасофска-інтэлектуальнага пачатку, узмацненне сімволікі, вобразнай метафары, асацыятыўнасці ў беларускім жывапісе на сучасным этапе. Беларускі жывапіс і сучаснае мастацтва.

Музыка на Беларусі

Музыка ў гісторыі чалавецтва. Вытокі музычнай культуры на Беларусі. Беларуская народная музычная творчасць. Песня ў жыцці беларускага народа. Беларуская народная інструментальная музыка.

Народная песня – аснова нацыянальнага беларускага прафесійнага музычнага майстэрства. Беларускія канты. Сувязі беларускай музычнай культуры з музычнымі культурамі народаў-суседзяў і замежных краін.

Музычнае жыццё Беларусі (1917–1990). Беларуская опера. Балет.

Беларуская літаратура ў музыцы.

Музыка беларускага кіно.

Тэатральная музыка.

Майстры музычнага мастацтва Беларусі.

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва.

Народныя рамёствы, промыслы

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Адлюстраванне народнага светабачання.

Дрэваапрацоўчыя рамёствы, іх вялікае значэнне. Лес у жыцці і побыце беларусаў. (Цяслярства. Сталярнае рамяство. Бондарства. Стальмацкае рамяство. Даўбёжнае рамяство. Вытворчасць дахавых матэрыялаў. Разьба па дрэву.)

Пляценне – адно з самых распаўсюджаных рамёстваў. Вырабы з лазы (саломы, бярозы, лыка, лубу, мачала).

Кавальства – адно з першых самастойных рамёстваў. Іншыя народныя рамёствы: ганчарства; шкларобства; апрацоўка скуры, футра, воўны; ткацтва; беларуская вышыўка, асноўныя асаблівасці беларускага арнамента (формы, каляровая гама).

Народныя промыслы.

3 гісторыі земляробства. Сістэма земляробства. Земляробчая абраднасць.

Паляванне – адно з першых заняткаў чалавека. Асаблівасці палявання на Беларусі.

Рыбалоўства, традыцыйныя рыбалоўныя прылады.

Бортніцтва – старажытная форма пчалярства, звычаі, звязаныя з пчалярствам.

Спіс літаратуры

1. Архітэктура Беларусі: энцыклапедычны даведнік. – Мінск, 1993.
2. Архітэктура Беларусі: нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце: у 4 т. – Мінск, 2005.
3. Беларускае народнае жыллё. – Мінск, 1973.
4. Беларусы: у 8 т. – Т. 1: Прамысловыя і рамесныя заняткі. – Мінск, 1995.
5. Бялявіна, В. М. Мужчынскі касцюм на Беларусі / В. М. Бялявіна. – Мінск, 2006.
6. Бялявіна, В. М. Жаночы касцюм на Беларусі / В. М. Бялявіна. – Мінск, 2007.
7. Гісторыя беларускага мастацтва: у 6 т. – Мінск, 1987–1994.
8. Гісторыя беларускай музыкі / пад рэд. Г. Глушчанка. – Мінск, 1971.
9. Дробов, Л. Н. Живопись Белоруссии XIX – начала XX вв. / Л. Н. Дробов. – Минск, 1974.
10. Жывапіс Беларусі XII–XVIII стст. – Мінск, 1980.
11. Зеленин, Д. К. Восточнославянская этнография / Д. К. Зеленин. – Минск, 1991.

12. История белорусской музыки. – Минск, 1976.
13. *Кацар, М. С.* Нарысы па гісторыі выяўленчага мастацтва Беларусі / М. С. Кацар. – Мінск, 1960.
14. *Кацар, М. С.* Беларускі арнамент / М. С. Кацар. – Мінск, 1996.
15. *Корзун, І. П.* Беларуская кухня / І. П. Корзун. – Мінск, 1990.
16. *Локотко, А. И.* Белорусское народное зодчество / А. И. Локотко. – Минск, 1991.
17. *Масленікаў, П. В.* Беларускі савецкі тэматычны жывапіс / П. В. Масленікаў. – Мінск, 1962.
18. Музыка: энциклопедический словарь от А до Я. – М., 2007.
19. *Назина, И. Л.* Белорусские народные музыкальные инструменты / И. Л. Назина. – Минск, 1972; 1982.
20. *Нисневич, И.* Очерки по истории советской белорусской музыкальной культуры / И. Нисневич, С. Нисневич. – 2-е изд. – СПб., 1969.
21. Промыслы і рамёствы Беларусі. – Мінск, 1984.
22. *Раманюк, М.* Беларускае народнае адзенне / М. Раманюк. – Мінск, 1981.
23. *Сахута, М. Н.* Фарбы роднай зямлі / М. Н. Сахута. – Мінск, 1985.
24. *Сахута Е. М.* Художественные ремесла и промыслы Белоруссии / Е. М. Сахута, В. А. Говор. – Минск, 1990.
25. *Сергачев, С. А.* Белорусское народное зодчество / С. А. Сергачев. – Минск, 1992.
26. *Сиольский, Б.* Белорусский музыкальный театр / Б. Сиольский. – Минск, 1963.
27. Традыцыйнае мастацкая культура беларусаў: у 4 т. – Т. 1: Магілёўскае Падняпроўе. – Мінск, 2001; Т. 2: Віцебскае Падзвінне. – Мінск, 2004; Т. 3: у 2 кн., Гродзенскае Панямонне. – Мінск, 2006; Т. 4: кн. 1, Брэсцкае Палессе. – Мінск, 2008.
28. *Титов, В. С.* Историко-этнографическое районирование материальной культуры белорусов / В. С. Титов. – Минск, 1983.
29. *Чурко, Ю. М.* Белорусский народный танец / Ю. М. Чурко. – Минск, 1972.
30. Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. – Мінск, 1984–1987.
31. Этнаграфія Беларусі. – Мінск, 1989.

ПРЫКЛАДНАЯ ТЭМАТЫКА РЭФЕРАТАЎ

1. Нацыянальная мадэль свету ў беларусаў і адлюстраванне яе ў розных культурных пластах.
2. Славянская міфалогія, адметнасць семантыкі і сімволікі асноўных славянскіх міфалагем.
3. Адметнасць беларускага фальклору.
4. Мова – аснова культуры народа.
5. Сучасны стан беларускай мовы.
6. Літаратура – выразнік думкі нацыі.
7. Беларуская літаратура ў сусветным кантэксце.
8. Эвалюцыя нацыянальнага касцюма. Матывы народнага адзення ў тэндэнцыях сучаснай моды.
9. Беларускае народнае дойлідства і сучасная архітэктура.
10. Беларуская ікананічная школа.
11. Народная песня – аснова нацыянальнага беларускага прафесійнага музычнага майстэрства.
12. Народныя рамёствы і промыслы беларусаў.
13. Міфалагічная мадэль свету (паводле фальклору).
14. Праблема «жыццё–смерць–перараджэнне» ў беларускай народнай культуры.
15. Асноўныя сімвалы свету ў цэласнасці народнай культуры (мова–фальклор–літаратура).
16. Канцэпцыі ўзнікнення Беларусі.
17. Старажытныя этнічныя супольнасці на тэрыторыі Беларусі.
18. Гістарычныя, сацыяльна-эканамічныя і палітычныя ўмовы ўзнікнення Беларусі.
19. Фарміраванне канфесій і іх эвалюцыя на Беларусі.
20. Развіццё культуры Беларусі ад хрысціянізацыі да Адраджэння.
21. Развіццё культуры Беларусі ад контррэфармацыі да Асветніцтва.
22. Беларуская культура ў духоўным жыцці ВКЛ.
23. Стан беларускай культуры ў перыяд Рэчы Паспалітай.
24. Культурнае жыццё Беларусі ў складзе Расійскай імперыі.
25. Паўстанне 1830–1831 гг. у лёсе беларускай культуры.
26. Паўстанне 1863–1864 гг. і лёс беларускай культуры.
27. Нацыянальна-культурнае адраджэнне пасля рэвалюцыі 1917 г.

28. Ад Інстытута беларускай культуры да Беларускай акадэміі навук: шляхі станаўлення.

29. Культура Беларусі 20-х гг. XX ст.

30. Праявы таталітарных тэндэнцый у культурным жыцці Беларусі.

31. Стан беларускай культуры ў 50–60-я гг.

32. Нацыянальна-культурнае адраджэнне другой паловы 80–90-х гг.

33. Сучасная паэзія Беларусі (аўтары на выбар).

34. Сучасная проза Беларусі (аўтары на выбар).

35. Сучасная драматургія Беларусі (аўтары на выбар).

36. Сучаснае выяўленчае мастацтва Беларусі.

37. Сучаснае музычнае мастацтва Беларусі.

38. Беларуская эстрада і іншыя віды масавай музыкі.

39. Тэатральнае мастацтва Беларусі.

40. Развіццё беларускага кінематографа.

41. Сучасны стан рэлігійнасці на Беларусі.

42. Прэстыж беларускага мастацтва ў свеце.

43. Роля царквы ў духоўным адраджэнні беларускай нацыі.

44. Славутасці і славуць імёны Беларусі.

45. Беларуская культура замежжа.

46. Асноўныя тэндэнцыі развіцця беларускай культуры XX–XXI стст.

ТЭСТАВЫЯ ЗАДАННІ

Заданні з выбарам аднаго правільнага адказу

1. З 1996 г. Дзень незалежнасці Рэспублікі Беларусь адзначаецца...

- а) 3 ліпеня;
- б) 15 сакавіка;
- в) 25 жніўня;
- г) 27 ліпеня.

2. Да піянераў беларускай фалькларыстыкі можна аднесці...

- а) З. Даленгу-Хадакоўскага;
- б) Я. Купалу.

3. У «Смаргонскай акадэміі» рыхтавалі...

- а) прафесійных акцёраў;
- б) дрэсіраваных мядзведзяў;
- в) службыцеляў царквы.

4. Самай ранняй рукапіснай кнігай на тэрыторыі Беларусі з'яўляецца...

- а) «Аповесць мінулых гадоў»;
- б) «Руская праўда»;
- в) «Тураўскае евангелле»;
- г) «Слова аб паходзе Ігаравым».

5. Аўтарам кнігі «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» з'яўляецца...

- а) А. Рыпінскі;
- б) Ян Баршчэўскі.

6. Батлейка як тэатр рэлігійна-містэрыяльны з'явіўся на Беларусі...

- а) у XIV ст.;
- б) у XV ст.;
- в) у XVI ст.;
- г) у XVII ст.

7. І. Ярашэвіч быў...
- а) фалькларыстам;
 - б) гісторыкам.
8. Які царкоўны дзеяч, вучоны-філосаф выдаў першую на землях Беларусі беларускамоўную кнігу?
- а) В. Цяпінскі;
 - б) Ф. Скарына;
 - в) С. Будны;
 - г) М. Гусоўскі.
9. Праектуючы ў XVIII ст. пышныя рэзідэнцыі магнатаў з параднымі заламі, архітэктары выкарыстоўвалі багаты арсенал мастацка-кампазіцыйных сродкаў архітэктуры...
- а) класіцызму і ракако;
 - б) позняга барока і ракако;
 - в) класіцызму.
10. Аўтарам працы «Люд беларускі. Вяселле» з'яўляецца...
- а) П. В. Шейн;
 - б) Я. Саламевіч;
 - в) М. Федароўскі;
 - г) М. Ф. Сумцоў.
11. Палацы Агінскага, Сапегі, Валіцкага (Гродзенская вобласць) былі пабудаваны ў стылі...
- а) класіцызму;
 - б) барока;
 - в) ракако.
12. Аўтарам кнігі «Быт беларускіх сялян» (1854) з'яўляецца...
- а) М. Анімеле;
 - б) А. Кіркор.
13. Хто з'яўляецца аўтарам паланеза «Развітанне з Радзімай»?
- а) Міхаіл Казімір Агінскі;
 - б) Кароль Станіслаў Радзівіл;
 - в) Міхаіл Клеафас Агінскі;
 - г) Антоній Тызенгауз.

14. Якому дзеячу належыць зварот «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!»?
- а) Ф. Багушэвіч;
 - б) М. Багдановіч;
 - в) Я. Колас;
 - г) Я. Лучына.
15. Аўтарам працы «Беларускі зборнік» з'яўляецца...
- а) Я. Карскі;
 - б) А. Кіркор;
 - в) Е. Раманаў.
16. Сучасная фалькларыстыка мае ў сваім распараджэнні запісы народных песень, зробленыя на працягу апошніх...
- а) 100 гадоў;
 - б) 150 гадоў;
 - в) 150–200 гадоў;
 - г) 200 гадоў;
 - д) 100–200 гадоў;
 - е) 200–250 гадоў.
17. Класікам беларусазнаўства лічыцца...
- а) П. Шэйн;
 - б) Я. Карскі;
 - в) М. Нікіфароўскі.
18. Вясельны каравай выраблялі...
- а) круглай формы;
 - б) прамавугольнай формы;
 - в) цыліндрычнай формы;
 - г) авальнай формы;
 - д) любой формы, па жаданню каравайніц.
19. А. Багдановіч – аўтар працы...
- а) «Перажыткі старажытнага светапогляду беларусаў»;
 - б) «Прастанародныя прыкметы і павер'і ...»;
 - в) «Смаленскі этнаграфічны зборнік».

20. Самае значнае месца ў творчасці Івана Хруцкага другой паловы 1830-х гг. заняў жанр...

- а) пейзажа;
- б) партрэта;
- в) нацюрморта.

21. Першым прэзідэнтам Беларускай акадэміі навук, гісторыкам і грамадскім дзеячам, народным камісарам асветы БССР, старшынёй Інбелкульта быў...

- а) У. Пічэта;
- б) А. Баліцкі;
- в) У. Ігнатоўскі;
- г) М. Доўнар-Запольскі.

22. Аўтарам кнігі «Беларусы – сакуны» з'яўляецца...

- а) І. Сербаў;
- б) С. Малевіч;
- в) А. Розенфельд.

23. Якая расліна павінна быць абавязковым атрыбутам вяселля, вяночкам на галаве маладой і летам, і восенню, і зімой?

- а) ружа;
- б) мята;
- в) рута;
- г) каліна;
- д) лілея;
- е) васілёк.

24. Заснавальнікам народнага хору, дырыжорам і кампазітарам з'яўляецца...

- а) М. Мацісон;
- б) І. Сербаў;
- в) Ул. Тэраўскі.

25. Як называўся дзяржаўны герб ВКЛ?

- а) «Арол»;
- б) «Пагоня»;
- в) «Карона»;
- г) «Зубр».

26. Своеасаблівым «пашпартам» нацюрмортаў І. Хруцкага стаў...

- а) медны падсвечнік;
- б) керамічны збан з рэльефам сабакі;
- в) шклянны графін.

27. Ураджэнец Беларусі, даследчык геалогіі і мінералогіі гор Кардыльеры і Анды, нацыянальны герой Чылі...

- а) Т. Зан;
- б) Я. Чачот;
- в) І. Дамейка;
- г) А. Кіркор.

28. Аўтарам працы «Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў» з'яўляецца...

- а) А. Шлюбскі;
- б) А. Багдановіч;
- в) А. Сержпутоўскі.

29. Як называўся лялечны тэатр на Беларусі?

- а) Віфлеем;
- б) батлейка;
- в) скамарох;
- г) вяртэп.

30. Хто з'яўляецца аўтарам слоў «... людзі, і гдзе зродзіліся і ўскормлены сучасныя бозы, к таму месту великую ласку и мають...»?

- а) М. Гусоўскі;
- б) Л. Сапега;
- в) Ф. Скарына;
- г) С. Будны.

31. Карыфеем беларускай песні з'яўляецца...

- а) П. Шэйн;
- б) М. Грынблат;
- в) Ул. Дабравольскі;
- г) Р. Шырма.

32. Вызначыць найбольш правільны адказ.

- а) Імкненне чалавека «задобрыць» прыроду спарадзіла язычніцкія культы: саярны культ, татэмізм, фетышызм,

а таксама адпаведныя рытуалы, якія складаюць знешняе афармленне гэтых культаў.

б) Імкненне старажытнага чалавека задобрыць разбуральныя прыродныя стыхіі спарадзіла старажытныя язычніцкія культы: пакланенне нябесным свяцілам (саялярны культ), жывёлам і раслінам (татэмізм), розным неадушаўлёным прадметам (фетышызм), адухаўленне ўсёй навакольнай прыроды (анімізм) і іншыя, а таксама рытуалы, якія складаюць знешняе афармленне гэтых культаў.

в) Імкненне старажытнага чалавека задобрыць разбуральныя прыродныя стыхіі спарадзіла старажытныя язычніцкія культы: пакланенне нябесным свяцілам, асабліва сонцу (саялярны культ); жывёлам і раслінам (татэмізм), розным неадушаўлёным прадметам (фетышызм), адухаўленне ўсёй навакольнай прыроды (анімізм) і іншыя, а таксама адпаведныя рытуалы, якія складаюць знешняе афармленне гэтых культаў.

33. Які вучоны-прыродазнавец быў рэктарам Галоўнай школы ВКЛ?

- а) К. Сарбеўскі;
- б) М. Пачобут-Адлянцікі;
- в) А. Снядэцкі;
- г) Ж. Жылібер.

34. Вызначыць найбольш правільны адказ.

- а) Абрад калядавання добра захаваўся на Беларусі, меў тэатралізаваны характар.
- б) Абрад калядавання добра захаваўся на Беларусі, асабліва на Палессі, меў тэатралізаваны характар.

35. Якога веравызнання стала прытрымлівацца большасць насельніцтва беларускіх губерняў пасля Полацкага царкоўнага сабора?

- а) праваслаўя;
- б) каталіцтва;
- в) пратэстантызма;
- г) уніяцтва.

36. Які архітэктурны помнік з'яўляецца прыкладам спалучэння рыс раманскага і гатычнага стыляў?

- а) мемарыяльны комплекс каля в. Лясная;
- б) касцёл Сымона і Алены ў Мінску;
- в) цэрквы-«мураўёўкі»;
- г) капліца князёў Паскевічаў у Гомелі.

37. Беларускі гісторык, які абгрунтаваў ідэю аб існаванні самастойнага беларускага этнасу, аўтар больш за 150 навуковых прац, сярод якіх «Істория Белоруссии», упершыню выдадзеная ў перакладзе на беларускай мову ў 1994 г. ...

- а) В. Ластоўскі;
- б) Я. Карскі;
- в) М. Доўнар-Запольскі;
- г) У. Ігнатвіч.

38. Вызначыць найбольш правільны адказ.

- а) Паводле ўяўленняў нашых продкаў куцця лічылася сакральнай стравай, яна варылася з цэлых абтоўчаных зярнят, паколькі зерне валодае ўласцівасцю доўга захоўваць жыццё і, калі трэба, зноў аднаўляць яго.
- б) Паводле ўяўленняў нашых продкаў куцця лічылася важнай стравай, яна варылася з цэлых абтоўчаных зярнят, паколькі зерне валодае ўласцівасцю доўга захоўваць жыццё і, калі трэба, зноў аднаўляць яго.

39. Хто з'яўляецца аўтарам оперы «Дзікае паляванне караля Стаха»?

- а) В. Скорабагатаў;
- б) А. Мдзівані;
- в) У. Караткевіч;
- г) У. Солтан.

40. Аўтарам кнігі «Паэтыка беларускай народнай лірыкі» з'яўляецца...

- а) В. П. Рагойша;
- б) Н. С. Гілевіч;
- в) А. С. Емельянаў;
- г) З. Я. Мажэйка.

41. Першым з нашых землякоў, хто захапіўся літаратурнымі баладамі заходніх паэтаў і зрабіў спробу высветліць вытокі гэтага жанру і яго прыроду, у тым ліку ў народнай творчасці, быў...

- а) Ян Чачот;
- б) Адам Міцкевіч;
- в) Тамаш Зан;
- г) Францішак Багушэвіч.

42. Хто з'яўляецца заснавальнікамі археалогіі і музейнай справы на Беларусі?

- а) Іван і Антон Луцкевічы;
- б) Павел і Міхаіл Баброўскія;
- в) Яўстафій і Канстанцін Тышкевічы;
- г) Адам Кіркор і Яўхім Карскі.

43. Як называўся падпольны часопіс, два нумары якога былі выдадзены ў Пецяўбургу беларускімі студэнтамі-народнікамі?

- а) «Северо-Западное слово»;
- б) «Гомон»;
- в) «Наша ніва»;
- г) «Беларусы».

44. Прыпеўка – жанр у фальклору адзін з самых...

- а) маладых;
- б) старых.

45. Помнікамі пісьменства ў сярэднія вякі на тэрыторыі Беларусі з'яўляліся...

- а) каменныя валуны ледавіковага паходжання;
- б) берасцяныя граматы;
- в) фрэскі;
- г) жаночыя ўпрыгажэнні.

46. Якая бітва згадваецца ў рамане Г. Сянкевіча «Крыжакі»?

- а) Лядовае пабоішча;
- б) Неўская;
- в) Грунвальдская;
- г) Вількамірская.

47. Кінарэжысёр, які экранізаваў раманы «Людзі на балоце», «Подых навальніцы»...

- а) Б. Сцяпанаў;
- б) В. Тураў;
- в) Ю. Тарыч;
- г) У. Корш-Саблін.

48. Якую аповесць Якуб Колас прысвяціў дзеду Талашу?

- а) «Камароўская хроніка»;
- б) «Міколка-паравоз»;
- в) «Віленскія камунары»;
- г) «Дрыгва».

49. Аўтарам «Сборника белорусских пословиц» (СПб., 1874) з'яўляецца...

- а) І. І. Насовіч;
- б) К. П. Кабашнікаў;
- в) Г. А. Пермякоў;
- г) М. Я. Грынблат.

50. Першым рэктарам Віленскай езуіцкай акадэміі быў..

- а) А. Валовіч;
- б) П. Скарга;
- в) А. Філіповіч;
- г) М. Сматрыцкі.

51. Аўтар паэмы на лацінскай мове, якая была выдадзена ў Кракаве пры падтрымцы каралевы Боны Сфорцы, з'яўляецца...

- а) М. Гусоўскі;
- б) М. Сматрыцкі;
- в) К. Ляшчынскі;
- г) В. Цяпінскі.

52. Савецкі лётчык, ураджэнец Беларусі, які ў час Курскай бітвы збіў у адным баі 9 самалётаў ворага – гэта...

- а) М. Гастэла;
- б) А. Гаравец;
- в) А. Маслаў;
- г) Б. Коўзан.

53. Вызначыць, да якой групы адносіцца прыведзеная легенда.
1. Легенды пра ўзнікненне і паходжанне Зямлі, гор, балот.
 2. Легенды пра ўзнікненне і паходжанне жывёльнага і расліннага свету, чалавека; («Адкуль пайшлі буслы»).
 3. Легенды, у якіх апавядаецца пра Бога і святых.

Было гэта вельмі даўно. На зямлі развялося такое мноства гадаў, што не стала ад іх жыцця ні людзям, ні жывёле. І парашыў адзін чараўнік знішчыць гадаў, патапіць у якойсьці бяздонніцы. Сабраў ён іх у вялізны скураны мяшок, завязаў, узваліў на плечы аднаму неразумнаму чалавеку і загадаў укінуць у паказанае прадонне. Як толькі чалавек рушыў з месца, то ўсе гады, якія былі ў мяшку, заварушыліся, засіпелі, засвіталі. І ўзяла чалавека цікаўнасць, што ён такое прэ.

Чалавек развязаў торбу ды і аслупянеў ад жаху. Гады ж тым часам вылезлі і распаўзліся ізноў па зямлі.

Разгневаны чараўнік не жахаецца другі раз збіраць гэтую дрэн і, накінуўшы на чалавека парожні мяшок, ператварыў яго ў бусла і загадаў збіраць гадаў-уцекачоў усё яго жыццё аж да самай смерці.

І ходзіць гэты ператвораны ў бусла чалавек з накінутым на плечы мяшком па лугах, палях, балотах ды збірае гадаў, але да гэтае пары ніяк сабраць не можа. З прычыны сваёй крэўнасці да чалавека гэты пярэварачень не адыходзіць далёка ад людскіх сяліб і мала баіцца людзей.

54. Вызначыць, да якой групы паданняў, гістарычных ці тапанімічных, адносіцца прыведзенае паданне?

Свеціць сярэбраны месяц з чыстага неба і святлом сваім залівае лясы і горы, рэчкі і ўзгоркі. Песціцца і млее ўся зямля, і мацней пануе на ёй палкая, гарачая любоў. Гучней стукае сэрца ў чалавека, гарачэйшая робіцца кроў, рукі цягнуцца для пяшчотных абдымкаў, вусны шукаюць пацалунка.

Сядзіць пад заповітным дубам добры малойца Машэка, глядзіць у сярэбраную даль і думае думу пра сваю любоў, пра мілую Прадславу. Запёрта яна, бедная, цяпер у душным палацы за сямю замкамі, і не выйсці ёй адтуль. Баліць у яе сэрцайка, ірвецца да дружка сардэчнага, і не ведае яна, што сядзіць ён недалёка ад яе палаца і думачку думае сваю:

– Ах, любя, любя мая. Прадслава, сонейка краснае, каб ты была тут побач, каб прыйшла ды суцешыла мяне, сіраціначку.

Раптам, нібы светлая хмарачка на небе, выплыла з бліскучай імглы белая здань жанчыны. Ускочыў Машэка: пазнаў сваю Прадславу, і вокліч захаплення гатовы быў ужо зляцець з яго вуснаў. Але ў гэтае імгненне з той самай імглы паказалася іншая постаць, чорная, з бліскучым шышаком на галаве. Пацямнела ў вачах у Машэкі. Нібы ў сне ўбачыў ён, як кінулася Прадслава ў абдымкі да чорнага рыцара і як вусны іх зліліся ў пацалунку. Падскочыў ён да здрадніцы і толькі тады схмянуўся, калі кроў суперніка пралілася на зямлю. Бледная, дрыжучы, стала перад ім Прадслава, і такой бездапаможнаю здалася яна Машэку, што ён не пажадаў нават забіць яе і, адварнуўшыся, пайшоў у белы свет.

Ішоў ён доўга, і чым далей ішоў, тым усё зласнейшым рабіўся супраць усяго роду чалавечага, усё мацней разгаралася ў ім прага да помсты.

І гатовы ён быў ужо затапіць увесь свет крывёю людской. Так дабрыў ён да правага берага Дняпра, да Гваздоўкі, страшнага логава разбойніка Гвазда. Укленчыў перад ім і сказаў:

– Вазьмі мяне, Гвозд, да сябе, не пасрамлю цябе і твайго рамяства. Прывяла мяне сюды злоба лютая і помста страшэнная, і даю табе зарок вялікі – не шкадаваць ніводнай душы жывой, а калі пашкадую каго, дык няхай я ад таго і загіну.

– Добра, – скажаў Гвозд, – ідзі за роў і працуй.

Пайшоў Машэка на другі бераг рова, заснаваў там сваё логовішча, назваў яго Машэкаўкаю і стаў наводзіць жах на ўвесь край. Мучыў і забіваў ён няшчасных падарожнікаў, рагатаў з іх просьбаў, здзекаваўся з іх слёз, не шкадаваў нікога: ні старых, ні дзяцей, ні мужчын, ні жанчын. Памёр даўно ўжо Гвозд, а Машэка за абодвух працягваў паліць і рабаваць, забіваць і мучыць. Але не мог крывёю затапіць сваіх пакут: любы вобраз часта паўставаў перад ім у начной цішы, і плакаў тады люты Машэка, бы малое дзіця, і праклінаў свой злы лёс.

Раз была такая месячная ноч, як тады, калі апошні раз ён бачыў сваю мілую. Сядзеў Машэка на камені, журботна звесіўшы галаву на грудзі, лёгкі ветрык гуляў над пасівелымі яго валасамі, і слёзы адна за другой буйнымі дыяментамі падалі на зямлю і зліваліся з расою.

Раптам пачуліся конскі тупат, галасы і шум, і праз хвіліну яго зграя прывяла двух новых палоннікаў.

– Як іх пакараць? – пытаюць у яго малойцы.

Але Машэка маўчаў і няўцямнымі вачыма глядзеў на жанчыну, што стаяла перад ім. Гэта была яна, Прадслава. Нарэшце, нібы апрытомнеўшы, правёў левай рукой па лбе, правай махнуў на спадарожніка Прадславы і, абняўшы сваю любую, павёў яе ў будан. Тут уклечыў перад ёй і пачаў цалаваць яе рукі, і плакаць, і смяяцца, і папракаць.

– Не палюбоўніка майго забіў ты, – сказала яна, – а забіў брата майго, які быў пасварыўшыся з бацькам і патаемна са мною бачыўся. Але я даравала табе, мой любы. Доўга я чакала цябе. Кінь свой страшэнны занятак, і ўцякайма. Уцякайма туды, дзе ніхто нас не ведае.

– Бяжым, бяжым, мая любая. Бяжым заўтра, а сёння дай адпачыць з табою разам ад столькіх жахаў і пакут.

– Добра, – сказала Прадслава.

Але не доўга адпачываў Машэка. Толькі салодкі сон заплюшчыў яго павекі, як каварная любая ўваткнула яму з усмешкаю ў горла востры нож.

– Памры, сабака, – прамовіла яна. – Хоць і загіну ад тваёй подлай чэлядзі, але я ведаю, што адпомсціла табе за сябе і за ўсіх.

Прадслава не памылілася: закапалі яе жывую разам з забітым ёю Машэкам, а насыпаны над імі курган быў названы Магілаю Льва. Адсюль і горад, які ўзнік потым на гэтым месцы, пачаў называцца Магілёвам.

Заданні з выбарам некалькіх правільных адказаў

1. Назавіце часткі тэрыторыі Беларусі, якія пасля Вялікага перасялення народаў засялілі старажытныя плямёны.

- а) паўночная;
- б) заходняя;
- в) усходняя;
- г) паўднёвая.

2. Назавіце гарады, якія ў свой час былі сталіцамі ВКЛ.

- а) Полацк;
- б) Наваградак;
- в) Вільня;
- г) Гродна.

3. У час калядных свят на Беларусі варажылі пра...

- а) ураджай;
- б) каханне;
- в) працягласць жыцця;
- г) дабрабыт сям'і;
- д) шлюб;
- е) надвор'е.

4. Ф. Скарына выдаў кнігі...

- а) «Апостал»;
- б) «Малая падарожная кніжка»;
- в) «Біблія»;
- г) «Катэхізіс».

5. Традыцыйныя калядныя гульні – ...

- а) «Каралевіч»;
- б) «Жаніцьба Цярэшкі»;
- в) «Яшчур»;
- г) «Хованкі».

6. Традыцыйныя святы беларускага земляробчага календара – ...

- а) Каляды;
- б) Гуканне вясны;
- в) Юр'я;

- г) Купалле;
- д) Вяселле;
- е) Троіца;
- ж) Хрэсьбіны;
- з) Зажынкi.

7. Антоній Генрык Радзівіл...

- а) атрымаў прафесійную музычную адукацыю;
- б) пісаў рамансы і песні;
- в) напісаў музыку да «Фауста» Гётэ;
- г) не сустракаўся з аўтарам «Фауста»;
- д) працаваў над напісанне музыкі да «Фауста» амаль 20 гадоў;
- е) першае выкананне «Фауста» было непаспяховым;
- ж) Ліст сказаў: «Князь Радзівіл не быў у музыцы простым дылетантам, а выдатным кампазітарам».

8. У беларускую сямейна-абрадавую паэзію ўваходзяць...

- а) радзінная паэзія;
- б) вясельная паэзія;
- в) народная драма;
- г) пахавальна-памінальныя галашэнні;
- д) духоўныя вершы.

9. Вызначыць з прыказак і прымавак уласна хрэсьбінныя.

- а) Што гадоў, то і ядоў.
- б) Прыглядайце гасцей, каб хадзілі часцей.
- в) Што гадоў, то і сыноў.
- г) Шануй людзей, то і цябе пашануюць.
- д) Хто кумы не цалаваў, той і слодычу не знаў.
- е) Радзіма – матка, чужына – мачыха.
- ж) Ехаў дахаты, а трапіў да кумы.

(Радзінная паэзія. – Мінск, 1971. – С. 648–650)

10. Творы, назвы якіх звязаны з традыцыяй, уведзенай украінскім пісьменнікам Т. Шаўчэнкам, ...

- а) «Дудка беларуская»;
- б) «Курган»;
- в) «Казкі жыцця»;
- г) «Скрыпка беларуская»;

11. Рытуальныя дзеянні, звязаныя са смерцю чалавека, у сваіх працах апісалі...

- а) П. М. Шпілеўскі;
- б) П. В. Шэйн;
- в) Е. Р. Раманаў;
- г) У. М. Дабравольскі.

12. Даследаваннем асобных праблем народнай тэатральнай творчасці ў наш час займаліся...

- а) А. І. Мальдзіс;
- б) А. С. Фядосік;
- в) К. П. Кабашнікаў;
- г) М. Я. Грынблат.

13. У беларускай фалькларыстыцы да сацыяльна-бытавых адносяць песні...

- | | |
|----------------------|----------------|
| а) казацкія; | ж) батрацкія; |
| б) рэкруцкія; | з) бурлацкія; |
| в) салдацкія; | і) прымацкія; |
| г) антыпрыгонніцкія; | к) любоўныя; |
| д) жніўныя; | л) турэмныя; |
| е) чумацкія; | м) пятроўскія. |

14. Да адметных рыс творчасці мастака В. Бялыніцкага-Бірулі можна аднесці...

- а) мастацкую адукацыю атрымаў у Санкт-Пецярбургу;
- б) з'яўляўся членам Таварыства вандроўных мастацкіх выстаў;
- в) у лірычнасці пейзажаў прысутнічае песімізм;
- г) «Час спакою. Возера Удомля» – адна з вяршынь творчасці мастака;
- д) увесь яго жывапіс пранікнуты высокай музыкальнасцю.

15. У спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА ўнесены такія гістарычныя помнікі, як...

- а) Гальшанскі замак;
- б) Нясвіжская рэзідэнцыя Радзівілаў;
- в) Гродзенскі замак;
- г) Мірскі замак.

Заданні адкрытай формы

1. а) Галоўная «мядзведжая акадэмія» знаходзілася ў _____.
б) Акрамя музыкаў і мядзведнікаў на Беларусі былі вядомы і скамарохі _____ і інш.
в) На тэрыторыі Беларусі школьны тэатр атрымаў шырокае распаўсюджанне. Найбольш актыўна дзейнічалі школьныя тэатры ў _____ і _____.
г) У большасці інтэрмедый галоўны герой – _____.
д) Каля вытокаў нашай нацыянальнай камедыяграфіі былі творы двух аўтараў: _____ і _____.
2. Паўсямеснае «Гуканне вясны» на Беларусі звязана са святам _____.
3. Пяць асноўных народных гульняў, якія спрыялі знаёмству хлопцаў і дзяўчат:
а) «_____»;
б) «_____»;
в) «_____»;
г) «_____»;
д) «_____».
4. Да якой гістарычнай падзеі М. Агінскі напісаў марш, ваенныя і патрыятычныя песні?
5. Які ўклад унёс М. Агінскі ў культуру канца XVIII – пачатку XIX стст.?
6. Тры асноўныя этапы беларускай шлюбнай абраднасці:
а) _____;
б) _____;
в) _____.
7. З чым імем звязана развіццё беларускага прафесійнага, у прыватнасці музычнага, тэатра?
8. Які ўклад унёс І. Буйніцкі ў развіццё культуры Беларусі?

9. За якую карціну мастак І. Хруцкі быў узнагароджаны сярэбраным медалём?

10. Беларускі мастак, пейзажыст, у палотнах якога адчуваецца гучанне музыкі. Сярод яго работ «Зімовы пейзаж», «Возера Удомля», «Квітнеючы сад» і інш.

11. Якія беларускія пісьменнікі друкаваліся на старонках газеты «Наша Ніва»?

12. Назавіце дзеячоў культуры Беларусі канца XIX – пачатку XX стст.

Заданні на вызначэнне адпаведнасці

1)

Аўтар 1. Лазар Богша; 2. Пётр Еўсіевіч; 3. Мікола Гусоўскі.	Твор а. «Нараджэнне Багародзіцы»; б. крыж Ефрасінні Полацкай; в. «Песня пра зубра».
---	---

1___ 2___ 3___.

2)

Аўтар 1. В. Дунін-Марцінкевіч; 2. А. Міцкевіч; 3. У. Сыракомля; 4. Я. Баршчэўскі;	Твор а. «Пашталёў»; б. «Сялянка» («Ідылія»); в. «Шляхціц Завальня...»; г. «Дзяды».
--	---

1___ 2___ 3___ 4___.

3)

Аўтар 1. І. Хруцкі; 2. Я. Дамель; 3. Н. Орда; 4. В. Ваньковіч.	Твор а. «Белая вежа»; б. «Вызваленне Т. Касцюшкі з цямніцы»; в. «А. Міцкевіч на скале Аюдаг» г. «Партрэт жонкі».
---	---

1___ 2___ 3___ 4___.

4)

Асоба 1. У. Сыракомля; 2. Н. Сілівановіч; 3. І. Насовіч; 4. С. Манюшка.	Прафесія а. мастак; б. навуковец; в. кампазітар; г. паэт.
--	--

1___ 2___ 3___ 4___.

5)

Асоба 1. М. Багдановіч; 2. В. Ластоўскі; 3. Я. Купала; 4. Я. Карскі.	Твор а. «Беларусы»; б. «Вянок»; в. «Жалейка»; г. «Кароткая гісторыя Беларусі».
---	---

1___ 2___ 3___ 4___.

6)

Лакальныя талочныя традыцыі 1. Нарыхтоўка капусты на зіму; 2. Лоўля рыбы; 3. Вываз гною на поле.	Апісалі аўтары а. А. К. Сержпутоўскі; б. Е. Р. Раманаў; в. У. Караткевіч
--	--

1___ 2___ 3___.

7)

Аўтары 1. В. К. Сакалова; 2. А. Ю. Лозка; 3. Дз. К. Зяленін; 4. І. І. Крук.	Працы а. «Татэмістычны культ дрэў у рускіх і беларусаў»; б. «Следам за сонцам. Беларускі народны каляндар»; в. «Вясенне-летнія каляндарныя абрады рускіх, украінцаў і беларусаў»; г. «Беларускі народны каляндар».
--	---

1___ 2___ 3___ 4___.

8)

1. Танцы – карагодныя гульні; 2. Уласна танцы.	а. «Халімон»; б. «Лявоніха»; в. «Гневаш»; г. «Танец з бутэлькай».
---	--

1___ 2___ 3___.

9)

Аўтары 1. К. Марашэўскі; 2. М. Цяцерскі; 3. І. Юрэвіч.	Творы а. «Камедыя»; б. «Доктар па прымусу»; в. «Свабода ў няволі»; г. «Сапар»; д. «Фемістокл»; е. «Крэз»; ж. «Шлюб, растроены штучкамі арлекіна»; з. «Пышнагольскі».
--	--

1. __ 2. __ 3. __.

10)

Кнігі 1. «Анталогія беларускай народнай, песні»; 2. «Беларускія народныя песні: у 4 т.»; 3. «Беларускія народныя песні і танцы»; 4. «Песні сямі вёсак»; 5. «Белорусские песни»; 6. «Беларускія народныя песні Гродзеншчыны»; 7. «Гомельскія народныя песні (беларускія і маларускія)»; 8. «Белорусские народные песни для голоса (хора) с фортепиано»; 9. «Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры»; 10. «Белорусская народная песня».	Аўтары а. Р. Шырма; б. Г. Цітовіч; в. М. Чуркін; г. І. Насовіч; д. Э. Ледаховіч; е. Н. Гілевіч; ж. М. Кресеў; з. З. Радчанка; і. В. Захарава; к. Л. Мухарынская.
--	---

1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __ 6. __ 7. __ 8. __ 9. __ 10. __.

11)

Аўтары 1. К. П. Кабашнікаў; 2. Н. С. Гілевіч; 3. Г. А. Пятроўская; 4. І. К. Цішчанка; 5. Л. Мухарынская.	Працы а. «Беларускія сацыяльна-бытавыя песні» (1981); б. «Наша родная песня» (1968); в. «Ад традыцыйнага фальклору да рэвалюцыйнай паэзіі» (1969); г. «Беларуская народная песня» (1977); д. «Паэтыка беларускай народнай лірыкі» (1975); е. «Беларуская народнапаэтычная творчасць» (1979).
--	--

1. __ 2. __ 3. __ 4. __ 5. __.

12)

Групы загадак 1. Традыцыйныя загадкі; 2. Загадкі савецкага часу.	Тэматычныя падгрупы загадак а. Армія, абарона Радзімы; б. Пра Радзіму і барацьбу за мір; в. Прырода і чалавек; г. Культура (музыка, рэлігія); д. Транспарт і сувязь; е. Электрычнасць, радыё, тэлебачанне; ж. Новая сельскагаспадарчая тэхніка; з. Гаспадарка і матэрыяльны быт; і. Грамадскі і сямейны быт; к. Загадкі-жарты, загадкі-пытанні, загадкі-задачы; л. Школа, асвета, культура.
---	--

1. __ 2. __.

13)

Працы 1. «Поэтические воззрения славян на природу»; 2. «Простонародные примеры и поверья, суеверные обычаи и обряды, легендарные сказания о лицах и местах»;	Аўтары а. Н. Я. Никифоровский; б. А. Н. Афанасьев; в. А. Е. Богданович; г. А. К. Сержпутовский;
---	--

3. «Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў»; 4. «Пережитки древнего мирозерцания у белорусов»; 5. «Домашняя утварь в поверьях и обрядах Полесья // Этнокультурные традиции русского населения в XIX – начале XX вв.»	д. А. Л. Топорков.
---	--------------------

1. _ 2. _ 3. _ 4. _ 5. _

14)

Аўтары 1. Г. А. Барташэвіч; 2. І. І. Крук; 3. А. Я. Багдановіч; 4. Н. С. Гілевіч; 5. У. Л. Кляўс.	Працы а. «Магія слова чароўнага» (1995); б. «Пережитки древнего мирозерцания у белорусов. Этнографический очерк» (1895); в. «Магія слова: вопыт даследавання светапогляднай і мастацкай асновы замоў» (1990); г. «Указатель сюжетов и сюжетных ситуаций заговорных текстов восточных и южных славян» (1997); д. «Замовы» (2000).
---	--

1. _ 2. _ 3. _ 4. _ 5. _

15)

Працы 1. «Стихи духовные (русская народная вера по духовным стихам)» (1935); 2. «Стихи духовные» (1912); 3. «Кантовая культура в Белоруссии» (1975).	Аўтары а. А. Е. Ляцкий; б. Г. П. Федотов; в. Л. Ф. Костюкевич.
--	--

1. _ 2. _ 3. _

16)

Працы 1. «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях»; 2. «Белорусы»; 3. «Собрание песен, сказок, обрядов и обычаев крестьян Северо-Западного края»; 4. «Быт западно-русского селянина»; 5. «Народные русские сказки»; 6. «Беларускі зборнік»; 7. «Беларускія народныя песні»; 8. «Люд беларускі»; 9. «Смоленский этнографический сборник»; 10. «Русские народные сказки: история собрания и изучения»; 11. «Беларускі казачны эпас»; 12. «Сказки и рассказы белорусов-полешуков»; 13. «Вера, паншчына і воля ў беларускіх народных песнях і казках»; 14. «Жарты, анекдоты, гумарэскі»; 15. «Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі»; 16. «Сюжэты і матывы беларускіх народных казак»; 17. «Легенды і паданні»; 18. «Восточнославянские сказки о животных»; 19. «Паказальнік сюжэтаў беларускіх народных казак. Казкі ў сучасных запісах»; 20. «Беларускія песні і казкі».	Аўтары а. Я. Ф. Карскі; б. Я. Баршчэўскі; в. А. М. Афанасьёў; г. Ю. Ф. Крачкоўскі; д. М. Дзмітрыеў; е. П. В. Шэйн; ж. Е. Р. Раманаў; з. У. М. Дабравольскі; і. М. Федароўскі; к. С. В. Саўчанка; л. А. К. Сержпутоўскі; м. З. Бядуля; н. В. Анічэнка; о. К. П. Кабашнікаў; п. А. С. Фядосік; р. Л. Р. Барах; с. П. П. Ахрыменка; т. Л. П. Барабанава; у. І. І. Крук; ф. М. Я. Грынблат.
---	--

1. _ 2. _ 3. _ 4. _ 5. _ 6. _ 7. _ 8. _ 9. _ 10. _ 11. _ 12. _
13. _ 14. _ 15. _ 16. _ 17. _ 18. _ 19. _ 20. _

17)

1. Гульнёвы фальклор; 2. Пазагульнёвы фальклор.	а. лічылкі; б. скарамоўкі; в. дражнілкі; г. прыпеўкі; д. вершыкі; е. сечкі; ж. маўчанкі; з. дзіцячыя анекдоты; і. дыялагічныя сцэнкі; к. загадкі; л. казкі; м. жараб'ёвыя згаворы; н. песні; о. пацешкі-забаўлянікі; п. заклічкі; р. прыгаворкі.
--	---

1 ____ 2 ____

18)

Аўтар 1. А. Туранкоў; 2. М. Чарот; 3. А. Багатыроў; 4. Ю. Тарыч.	Твор а. «Лясная быль»; б. «У пушчах Палесся»; в. «Свінапас»; г. «Кветка шчасця».
---	---

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

19)

Паняцце 1. План «Барбароса»; 2. Пакт Молатава-Рыбентропа; 3. Гета; 4. План «Ост».	Значэнне а. план фізічнага знішчэння насельніцтва; б. дадатковы сакрэтны пратакол; в. план «маланковай вайны»; г. месца масавага пражывання яўрэйскага насельніцтва.
--	---

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

20)

Асоба 1. І. Шамякін; 2. К. Чорны; 3. І. Мележ; 4. А. Куляшоў.	Твор а. «Млечны шлях»; б. «Сцяг брыгады»; в. «Глыбокая плынь»; г. «Мінскі напрамак».
--	---

1 ____ 2 ____ 3 ____ 4 ____

Заданні на вызначэнне правільнай паслядоўнасці

1. Вызначце правільную паслядоўнасць:

- ☐ – будаўніцтва Камянецкай вежы;
- ☐ – стварэнне «Аповесці мінулых гадоў»;
- ☐ – пабудова Сафійскага сабора ў Полацку;
- ☐ – стварэнне крыжа Ефрасінні Полацкай.

2. Вызначыць правільную паслядоўнасць у народным календары (зімовы перыяд):

- ☐ – багатая куцця;
- ☐ – вялікая куцця;
- ☐ – вадзяная куцця;
- ☐ – новы год;

3. Вызначыць правільную паслядоўнасць у народным календары (веснавы перыяд):

- ☐ – Тройца;
- ☐ – Гуканне вясны;
- ☐ – Абрад «Куст»;
- ☐ – Юр'я;
- ☐ – Русальныя абрады;
- ☐ – Вялікдзень, хаджэнне валачобнікаў;
- ☐ – Масленіца.

4. Вызначыць правільную паслядоўнасць у народным календары (летні перыяд):

- ☐ – Пятро;
- ☐ – Купалле;
- ☐ – Жніво;
- ☐ – Зажынкi;
- ☐ – Дажынкi;
- ☐ – Пакрыванне поля.

5. Вызначыць правільную паслядоўнасць у народным календары (веснавы перыяд):

- ☐ – Пакровы;
- ☐ – Звіжанне;
- ☐ – Багач;
- ☐ – Асяніны.

6. Вызначыць правільную паслядоўнасць купальскіх рытуалаў па этапах:

- ☐ – Качанне на досвітку раздзетымі ў расе;
- ☐ – Сустраканне на досвітку ўсходу сонца, каб убачыць яго «ігру»;
- ☐ – Калектыўнае купанне ў рацэ;
- ☐ – Час збору красак і траў;
- ☐ – Пусканне вяноў па воднай плыні;
- ☐ – Купальскае вогнішча;
- ☐ – Пошук папараць-кветкі.

7. Вызначыць правільную паслядоўнасць правядзення розных этапаў вясельнага абраду ў большасці рэгіёнаў Беларусі:

☐ – Заручыны;	☐ – Пярэзвы;
☐ – Даведкі;	☐ – Выгледзіны;
☐ – Пасад;	☐ – Сватанне;
☐ – Каравай	☐ – Запоіны;
☐ – Завіванне;	☐ – Агледзіны;

☐ – Вясельнае дрэва;	☐ – Выпраўленне маладых да шлюбу;
☐ – Суборная субота;	☐ – Вясельныя музыканты;
☐ – Запросіны;	☐ – Пераезд да маладога;
☐ – Прыезд дружыны маладога да маладой;	☐ – Шлюб;
☐ – Вясельнае застолле;	☐ – Выпрабаванне здольнасцей і характару маладой;
☐ – Камора;	☐ – «Цыганы»;
☐ – Пасаг;	☐ – Падзел каравая.
☐ – Дарэнне маладым;	

8. Вызначце правільную паслядоўнасць:

- ☐ – пачатак абвінавачвання ў «нацэмаўшчыне»;
- ☐ – зараджэнне беларусазнаўства як навукі;
- ☐ – адкрыццё Беларускай акадэміі навук;
- ☐ – пачатак палітыкі беларусізацыі.

Выкрэсліць няправільныя адказы

1. Гэты тэатр абслугоўваў горад і вёску, героі п'ес высмейвалі паноў і дапамагалі бедным, размаўлялі па-беларуску – ...

- а) школьны тэатр;
- б) царкоўны тэатр;
- в) народны тэатр.

2. Калядныя персанажы:

1. «каза»;	9. «немец»;
2. «мядзведзь»;	10. «барыня»;
3. «карова»;	11. «афіцэр»;
4. «конь»;	12. «цыган»;
5. «жораў»;	13. «турак»;
6. «бусел»;	14. «маладзічка»;
7. «дзед»;	15. «пан».
8. «баба»;	

3. Хто быў першым вялікім князем ВКЛ?

- а) Гедымін;
- б) Міндоўт;
- в) Віцень;
- г) Войшалк;
- д) Вітаўт.

4. Хто быў найбольш яркім прадстаўніком эстэтыкі ракакоўсходне-славянскай разнавіднасці? У аснове яго вершаў ляжыць думка аб двух узроўнях прыгажосці – цялеснай і духоўнай.

- а) Сімяон Полацкі;
- б) Мікола Гусоўскі;
- в) Францыск Скарына.

5. Літаратурны твор, у якім апавядаецца аб развіцці ВКЛ у час княжання Вітаўта, ...

- а) «Трэнас»;
- б) «Дыярыуш»;
- в) «Апостал»;
- г) «Песня пра зубра».

6. Псеўданім К. Каліноўскага – ...

- а) Янка Лучына;
- б) Мацей Бурачок;
- в) Яська-гаспадар з-пад Вільні;
- г) Карусь Каганец.

7. Год выдання Бібліі Ф. Скарынам – ...

- а) 1512;
- б) 1517;
- в) 1551;
- г) 1564.

8. Фрэска – гэта – ...

- а) карціна на палатне або дошцы;
- б) насценны роспіс па свежай тынкоўцы;
- в) карціна або арнамент, выкананыя з рознакаляровых каменчыкаў, кавалачкаў шкла.

9. Першы архітэктурны помнік барочнага стылю ў Беларусі...

- а) касцёл бернардынак у Мінску;
- б) езуіцкі касцёл Божага Цела ў Нясвіжы;
- в) кальвінскі збор у Заслаўі;
- г) царква-крэпасць у Сынкавічах.

10. У якой пісьмовай гістарычнай крыніцы князь Усяслаў Чарадзея параўноўваецца з ваўкалакам?

- а) «Аповесць мінулых гадоў»;
- б) «Слова аб паходзе Ігаравым»;
- в) «Летапісец вялікіх князёў літоўскіх»;
- г) «Руская праўда».

11. Беларускі мастак з Галынца намалюваў абраз «Нараджэнне Багародзіцы», дзе выкарыстаў архітэктурны пейзаж за акном, прадметы побыту Беларусі XVII ст. Гэта быў...

- а) Сімяон Полацкі;
- б) Феафан Грэк;
- в) Пётр Еўсіевіч.

12. Як называлася першая рэвалюцыйна-дэмакратычная газета на Беларусі, якая выдавалася на беларускай мове?

- а) «Мужыцкая праўда»;
- б) «Газета Гродзенска»;
- в) «Паўночна-Заходні край»;
- г) «Мінскі лісток».

13. Вясне прысвечаны каля 200 карцін мастака...

- а) М. Шагала;
- б) Я. Драздовіча;
- в) Ф. Рушчыца;
- г) В. Бялыніцкага-Бірулі.

14. З якой краіны майстэрства вырабу кафлі трапіла на Беларусь?

- а) Італіі;
- б) Нідэрландаў;
- в) Германіі;
- г) Польшчы.

15. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Беларусі XVII–XVIII стст. развівалася пад уплывам...

- а) барока;
- б) класіцызму;
- в) рэалізму.

16. Якая група старажытных славян рассялілася на тэрыторыі Беларусі?

- а) заходняя;
- б) паўднёвая;
- в) усходняя;
- г) ільменская.

17. Асоба, пры якой адбывалася будаўніцтва Сафійскага сабора ў Полацку, – ...

- а) Рагвалод;
- б) Усяслаў Чарадзей;
- в) Ізяслаў;
- г) Ефрасіння Полацкая.

18. Якая мова была мовай афіцыйнага справаводства ў ВКЛ з другой паловы XVII ст.?

- а) польская;
- б) царкоўнаславянская;
- в) руская;
- г) старабеларуская.

19. Мікалай Радзівіл Чорны быў прыхільнікам...

- а) лютэранства;
- б) арыянства;
- в) кальвінізма;
- г) англіканства.

20. Аўтарам кнігі «Беларускі народны танец» (Мінск, 1972) з'яўляецца ...

- а) Ю. Чурко;
- б) М. Грынблат;
- в) В. Гусеў.

21. Які мастак з'яўляецца аўтарам карцін «Смерць магістра крыжаносцаў Ульрых фон Юнгінгена ў бітве пад Грунвальдам», «Вызваленне Т. Касцюшкі»?

- а) Н. Орда;
- б) Я. Дамель;

- в) К. Альхімовіч;
- г) В. Ваньковіч.

22. Аўтарам цыкла карцін, прысвечаных чарнобыльскай трагедыі з'яўляецца...

- а) Л. Шчамялёў;
- б) У. Стальмашонак;
- в) М. Савіцкі.

23. Полацк і Мінск упершыню згадваюцца ў летапісах пад гадамі адпаведна...

- а) 862 г. і 1067 г.;
- б) 988 г. і 992 г.
- в) 980 г. і 1076 г.;
- г) 992 г. і 988 г.;

24. У XVII–XVIII стст. з'явіўся новы тып гістарычнага партрэта, для якога характэрны: рыцарскае адзенне, пышныя драпіроўкі, важная пастава. Гэта...

- а) партрэт-абраз;
- б) сармацкі партрэт;
- в) парсуна.

25. Якім прозвішчам за красамоўства называлі рэлігійнага асветніка XII ст.?

- а) Іаан;
- б) Чарадзей;
- в) Кірыла;
- г) Златавуст.

26. Якія гарады ВКЛ атрымалі Магдэбургскае права ў XIV ст.?

- а) Вільня;
- б) Мінск;
- в) Брэст;
- г) Полацк.

27. Аўтарам кнігі «Малыя жанры беларускага фальклору ў славянскім кантэксце» (Мінск, 1998) з'яўляецца...

- а) К. П. Кабашнікаў;
- б) Т. В. Валодзіна;
- в) М. Я. Грынблат.

Заданні на размеркаванне

I. Размеркаваць прыказкі па прапануемых тэматычных падгрупах:

- а) патрыятычныя;
- б) фаталістычныя;
- в) працоўныя;
- г) антыпрыгонніцкія;
- д) прыказкі, якія адлюстроўваюць надзеі людзей на Бога;
- е) прыказкі пра каханне;
- ж) пра сямейнае жыццё;
- з) пра бацькоў і дзяцей;
- і) прыказкі, прысвечаныя маці;
- к) уллучанасць чалавека ў грамаду;
- л) добрыя якасці – дрэнныя якасці;
- м) аб сутнасці і сэнсе чалавечага жыцця;
- н) пра сяброўства.

- 1. Хлеб казаў: кідай стрэльбу і вуду, то я ў цябе буду.
- 2. Што ўмееш, за плячыма не носіш.
- 3. Кожнаму свой куток мілы.
- 4. Бачыць Бог з неба, што каму трэба.
- 5. У Бога ўсяго многа.
- 6. Трэба жыць, як набяжыць.
- 7. Богу маліся, а сам працуй, бо згаладуеш.
- 8. Што людзям, тое і нам.
- 9. Пугай абуха не перашыбеш.
- 10. Каня глядзяць па лецях, а чалавека – па яго працы.
- 11. Толькі і гора пану, што живот баліць.
- 12. Усе пад Богам ходзім.
- 13. Пань як пань, ды падпанкі жыць не даюць.
- 14. Чужбіна – не родная матка: хлеба не дасць.
- 15. Век пражыць – не кашулю пашыць.
- 16. Нарабіў ліха – не чакай добра.
- 17. Шчасце – не конь: у аглоблі не запражэш.
- 18. Да пяці год пястуй дзіця, як яечка; з сямі – пасі, як авечку – тады выйдзе на чалавечка.
- 19. Птушка рада вясне, а дзіця – маці.
- 20. Сава не ўродзіць сакала.
- 21. Якое карэнне, такое і насенне.
- 22. Сілаю не быць мілаю.

- 23. Як гукнеш, так і адзавецца.
- 24. Шчыраму сэрцу і чужая болька колка.
- 25. Без сонейка свету не быць, без мілага нельга жыць.
- 26. Сэрцу не падкажаш.
- 27. Нашто клад, калі ў сям'і лад.
- 28. Дружна і горы раўнуюць.
- 29. Смерць і жонка ад Бога прызначона.
- 30. Ненадзейны друг страшней лютага ворага.
- 31. Якое дрэва, такі і клін, які бацька, такі і сын.
- 32. Маці то і да пекла трапіць.
- 33. Моцны статак чарадою, а людзі грамадою.
- 34. Няпраўдай свет пройдзеш, назад не вернешся.
- 35. Адзін дасуж, да не дуж.
- 36. Гаварыла свіння, што даўно б каралём была, але лыч не пускае.
- 37. Калі робіш у купе – не баліць у пупе.
- 38. Дзе маці плача, там рэкі цякуць, дзе сястра плача, там ручайкі бягуць, дзе жонка плача, там расы няма.
- 39. Толькі там Бог, дзе любоў.

II. Размеркаваць загадкі па наступных тэматычных групах:

- 1. Прырода і чалавек;
 - 2. Гаспадарка і матэрыяльны быт;
 - 3. Грамадскі і сямейны быт;
 - 4. Культура (школа, асвета, музыка, спевы, царква, рэлігія, святы);
 - 5. Загадкі-жарты, загадкі-пытанні, загадкі-задачы;
 - 6. Пра Радзіму, барацьбу за мір, новыя дасягненні навукі і тэхнікі;
 - 7. Армія, абарона Радзімы;
 - 8. Электрычнасць, радыё, тэлебачанне;
 - 9. Транспарт і сувязь;
 - 10. Новая сельскагаспадарчая тэхніка.
- а) На вадзе родзіцца, у агні вырастае, а як у ваду пападае – зноў прападае. (Соль).
 - б) Паўзе чарапаху – стальная рубаша. (Танк).
 - в) За гарою крамяною суха Ева плача. (Скрыпка).
 - г) Шыбну, ды не палку; заб'ю, ды не галку; скубу, ды не пер'е;
 - д) Плыве ў прасторы, ды не ў моры, караблём завецца, а ля зорак уецца. (Касмічны карабель).

- е) Нос кручком, сам худ, а галава з пуд. (Бязмен).
- ж) Многа трэба, кажэ неба, а ён не аддае, ды сам жарэ. (Поп).
- з) Што плача без слёз. (Скрыпка).
- і) Брэша, як сабака, каб была хутчэй драка. (Фашыст).
- к) Пяць разоў гарэў, адзін раз строіўся. (Пяць дочак аддаў і аднаго сына жаніў).
- л) Вісіць груша, а нельга скушаць. (Электрычная лямпачка).
- м) Стаяць кійкі, а на кійках – доўгія шнуркі. (Тэлеграф).
- н) Конь сталёвы аўса не просіць, арэ і косіць. (Трактар).
- о) Маленька, залаценька ўсё поле асвеціць. (Сонца).
- п) Без ног, а бязжыць, без голасу, а крычыць, вочы, як колы, ды не бачаць нікога. (Аўтамабіль).
- р) Сядзіць пані ў каморы, а яе косы на дворы. (Морква).
- с) Хто з барадой родзіцца. (Казёл).
- т) Жалезны конь, у жываце – агонь, есці не просіць, а жне і малоціць». (Камбайн).
- у) Чаго на свеце багацей няма? (Зямлі).
- ф) Міхалка меле, а Наталкі таўкуць. (Язык і зубы).
- х) Як сонца гарыць, хутчэй за вецер ляціць, дарога яе ў паветры вісіць, па сіле сабе роўных не мае. (Электрычнасць).
- ц) Скрозь сцяну відаць. (Акно).
- ч) Гаспадар багаты, ды смуцён; гаспадыня бела, ды бедна. (Восень і зіма).
- ш) Што гэта за птушка, што за аблокі падымаецца і за морам апускаецца. (Самалёт).
- э) Цераз каня і быка свіння лён цягне. (Шавец шые боты).
- ю) На стразе сядзіць і люльку курыць. (Комін).
- я) Калі адзін піша белым па чорнаму, а ўсе астатнія чорным па беламу. (На ўроку ў школе).

III. Размеркаваць прыкметы і павер'і па прапануемых групах:

- 1. Прадкажанне надвор'я па порах года.
- 2. Прадкажанне надвор'я па нябесных свяцілах.
- 3. Прадкажанне надвор'я па зямных паказчыках (таксама і прыродных з'явах).
- 4. Прадкажанне надвор'я па стану здароўя чалавека.
- 5. Прадкажанне надвор'я і ўраджаю па птушках і жывёлах.
- 6. Прадкажанне надвор'я па расліннаму свету.
- 7. Прадкажанні будучага ўраджаю па імёнах пэўных свят.

8. Прадкажанні будучага ўраджаю праз розныя дзеянні людзей і неадухаўлёныя прадметы.

9. Прыкметы і павер'і па розных відах дзейнасці, рамёствах і промыслах.

10. Прыкметы і павер'і, звязаныя з каляндарнымі абрадамі.

11. Прыкметы і павер'і, звязаныя з сямейнымі абрадамі.

а. Месяц красен – к дажджу.

б. Якая зіма, такое і лета.

в. Калі вясною лось зойдзе на азіміну пасвіцца, там улетку трэба чакаць добрага ўраджаю жыта.

г. Ясная поўня паказвае на ясную пагоду да самага маладзіка.

д. Калі косці ломіць і спіна або сярэдзіна баліць, то будзе дождж.

е. Калі зоркі блішчаць роўна, гожа, то зрана будзе мароз ці ясная пагода. Калі зоркі цьмяныя з самага вечара, то пойдзе дождж улетку ці снег узімку.

ж. Калі ўзімку мала снегу, то ўлетку мала будзе дажджоў; калі ж зіма была марозная, то летам будзе засуха.

з. Калі вушы свярбяць, то зімою будзе адліга, а летам – дождж.

і. Калі не было ўначы расы, то ўдзень будзе дождж; калі з вечара раса нападае, то з раніцы будзе пагода.

к. Калі многа зародзіць арабін, то будзе вельмі мокрая восень і цяжкая зіма.

л. Калі бусел у адказ на пытанне пра надвор'е махае крыламі, то будзе дождж... Калі бусел выкіне з гнязда птушаня – надыдзе голад.

м. Калі дым з коміна ідзе проста ўгору, то на пагоду, а як кідаецца то туды, то сюды або сцалецца доле – паказвае на дождж.

н. Сей агуркі, калі Пахом – збярэш мяхом.

о. Шмат жалудоў на дубах – будзе цёплая зіма.

п. Сей лён на Алену – вырасце кашуля па калена.

р. Сустрэча на пачатку сяўбы жанчыны з пустым вядром абяцала сейбіту шмат прагалаў на полі.

с. Каб дзічына сама бегла на паляўнічага, казалі: трэба тройчы прасунуць стрэльбу цераз акно ў хаце ў той час, калі дым ідзе з коміна.

т. Калі ў першы дзень вяселля ідзе дождж, то ў маладых будзе многа дзяцей.

у. На сяўбу з сабою бралі сякеру. Каб пасеяны хлеб урадзіўся такі вялікі, што яго давялося б сячы сякераю.

ф. Рыбакі да выхаду на рыбалку сачылі, каб патрэбныя снасці рабіліся на поўню, і прасілі, каб ніткі прала і пляла з іх сеці цяжарная жанчына.

х. Калі на Грамніцы певень нап'ецца вадзіцы, то на Юр'я вол пад'есць травіцы.

ц. Цяжарнай жанчыне пры выглядзе пажару нельга было хапацца за адкрытыя часткі цела, каб у дзіцяці не было чырвоных радзімых плям.

ч. На Масленіцу трэба катацца з горак, ездзіць у доўгую дарогу на конях, каб лён быў доўгі.

(Усе прыклады падаюцца па выданню: *Прыкметы і павер'і: Беларуская вусна-пазтычная творчасць*. – Мінск, 2000. – С. 398–547).

КЛЮЧЫ ДА ТЭСТАЎ

Заданні з выбарам аднаго правільнага адказу

1. а.	16. е.	31. г.	46. в.
2. а.	17. б.	32. в.	47. б.
3. б.	18. а.	33. б.	48. г.
4. в.	19. а.	34. б.	49. а.
5. б.	20. в.	35. а.	50. б.
6. в.	21. в.	36. б.	51. а.
7. б.	22. а.	37. в.	52. б.
8. в.	23. в.	38. а.	
9. б.	24. в.	39. г.	
10. в.	25. б.	40. б.	
11. а.	26. б.	41. б.	
12. а.	27. в.	42. в.	
13. в.	28. в.	43. б.	
14. а.	29. б.	44. а.	
15. в.	30. в.	45. б.	

53. Легенды пра ўзнікненне і паходжанне жывёльнага і расліннага свету, чалавека; («Адкуль пайшлі буслы»).

54. Да тапанімічных («Паданне пра Магілёў»).

Заданні з выбарам некалькіх правільных адказаў

1. б, в, г.
2. б, в.
3. а, г, д.
4. а, б, в.
5. а, б, в.
6. а, б, в, г, е, з.
7. а, б, д, ж.
8. а, б, г.
9. а, в, д, ж.
10. а, г.
11. а, б, в, г.
12. а, б, в, г.
13. а, б, в, г, е, ж, з, і, л.
14. б, г, д.
15. б, г.

Заданні адкрытай формы

1. а) Смаргоні; б) бахары, акрабаты, фокуснікі, лялечнікі; в) Брэсце, Полацку і Нясвіжы; г) прасталюдзін; д) Каятана Марашэўскага і Міхаіла Цяцёрскага.

2. Дабравешчанне.

3. а) «Халімон»;

б) «Яшчары»;

в) «Жаніцьба Цярэшкі»;

г) «Жаніцьба коміна»;

д) «Бахар».

4. Паўстанне 1974 г. пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі.

5. Кампазітар – аўтар паланезаў, маршаў, вальсаў, оперы «Зеліс і Валькур» і інш. Пісьменнік – «Мемуары аб Польшчы і паляках з 1788 па 1815 гг.», «Пісьмы аб музыцы». Мецэнат – маральна і матэрыяльна дапамагаў пісьменнікаў, мастакам, кампазітарам Польшчы.

6. а) перадвясельны;

б) уласнавясельны;

в) паслявясельны.

7. І. Буйніцкі.

8. Заснаваў прафесійную труп, прапагандаваў беларускае народнае мастацтва, адраджаў нацыянальныя фальклорныя традыцыі, ствараў жанр музычна-літаратурных этнаграфічных вечароў.

9. Нацюрморт «Кветкі і плады».

10. В. Бялыніцкі-Біруля.

11. Янка Купала, Якуб Колас, М. Багдановіч і інш.

12. Янка Купала, Якуб Колас, І. Буйніцкі, В. Бялыніцкі-Біруля, І. Хруцкі, Ю. Пэн і інш.

Заданні на вызначэнне адпаведнасці

1) 1. б, 2. а, 3. в.

2) 1. б, 2. г, 3. а, 4. в.

3) 1. г, 2. б, 3. а, 4. в.

4) 1. г, 2. а, 3. б, 4. в.

5) 1. б, 2. г, 3. в, 4. а.

6) 1. в, 2. а, 3. б.

7) 1. в, 2. г, 3. а, 4. б.

8) 1. а, в; 2. б, г.

9) 1. а, в; 2. б, г, д, ж; 3. е, з.

10) 1. б, 2. а, 3. в, 4. е, 5. г, 6. д, 7. з, 8. ж, 9. і, 10. к.

11) 1. в, 2. б, д, 3. а, 4. е, 5. г.

12) 1. в, г, з, і, к; 2. а, б, д, е, ж, л.

13) 1. б, 2. а, 3. г, 4. в, 5. д.

14) 1. в, 2. а, 3. б, 4. д, 5. г.

15) 1. б, 2. а, 3. в.

16) 1. б, 2. а, 3. д, 4. г, 5. в, 6. ж, 7. е, 8. і, 9. з, 10. к, 11. м, 12. н, 13. л, 14. п, 15. о, 16. р, 17. ф, 18. у, 19. т, 20. с.

17) 1. а, б, е, ж, і, м, о; 2. в, г, д, з, к, л, н, п, р.

18) 1. г, 2. в, 3. б, 4. а.

19) 1. в, 2. б, 3. г, 4. а.

20) 1. в, 2. а, 3. г, 4. б.

Заданні на вызначэнне правільнай паслядоўнасці

1. 1 – пабудова Сафійскага сабора ў Полацку; 2 – стварэнне «Аповесці мінулых гадоў»; 3 – стварэнне крыжа Ефрасінні Полацкай; 4 – будаўніцтва Камянецкай вежы.

2. 1 – вялікая куцця; 2 – багатая куцця; 3 – новы год; 4 – вадзяная куцця.

3. 1 – Масленіца; 2 – Гуканне вясны; 3 – Юр'я; 4 – Вялікдзень, хаджэнне валачобнікаў; 5 – Тройца; 6 – Абрад «Куст»; 7 – Русальныя абрады.

4. 1 – Купалле; 2 – Пятро; 3 – Пакрыванне поля; 4 – Зажынкi; 5 – Жніво; 6 – Дажынкi.

5. 1 – Багач; 2 – Звіжанне; 3 – Пакровы; 4 – Асяніны.

6. 1 – Час збору красак і траў; 2 – Купальскае вогнішча; 3 – Пошук папараць-кветкі; 4 – Калектыўнае купанне ў рацэ; 5 – Качанне на досвітку раздзетымі ў расе; 6 – Сустрэканне на досвітку ўсходу, каб убачыць «ігру» сонца; 7 – Пусканне вяноў па воднай плыні.

7.

1 – Выгледзіны;

2 – Даведкі;

3 – Сватанне;

4 – Запоіны;

5 – Агледзіны;

6 – Заручыны;

7 – Суборная субота;

8 – Запросіны;

9 – Каравай;	17 – Пераезд да маладога;
10 – Вясельнае дрэва;	18 – Камора;
11 – Пасад;	19 – Пасаг;
12 – Прыезд дружыны маладога да маладой;	20 – Завіванне;
13 – Выпраўленне маладых да шлюбу;	21 – Выпрабаванне здольнасцей і характару маладой;
14 – Вясельнае застолле;	22 – Падзел каравая;
15 – Вясельныя музыканты;	23 – Дарэнне маладым;
16 – Шлюб;	24 – «Цыганы»;
	25 – Пярэзвы.

8. 1 – зараджэнне беларусазнаўства як навукі; 2 – пачатак палітыкі беларусізацыі; 3 – адкрыццё Беларускай акадэміі навук; 4 – пачатак абвінавачванняў у «нацдэмаўшчыне».

Выкрэсліць няправільныя адказы

1. а, б.	10. а, в, г.	19. а, б, г.
2. 3, 6, 13, 15.	11. а, б.	20. б, в.
3. а, в, г, д.	12. б, в, г.	21. а, в, г.
4. б, в.	13. а, б, в.	22. а, б.
5. а, б, в.	14. а, б, г.	23. б, в, г.
6. а, б, г.	15. б, в.	24. а, в.
7. а, в, г.	16. а, б, г.	25. а, б, в.
8. а, в.	17. а, в, г.	26. б, г.
9. а, в, г.	18. а, б, в.	27. б, в.

Заданні на размеркаванне

I. а) 3, 14; б) 6, 8, 9, 12; в) 1, 2, 10; г) 11, 13; д) 4, 5, 7; е) 22, 25, 26, 39; ж) 27, 29; з) 18, 20, 21, 31; і) 19, 32, 38; к) 33, 35, 37; л) 16, 24, 34, 36; м) 15, 17, 23; н) 28, 30.

II. 1. г, о, р, у, ф, ч; 2. а, е, ц, э, ю; 3. к; 4. в, ж, я; 5. з, с; 6. д; 7. б, і; 8. л, х; 9. м, п, ш; 10. т, н.

III. 1. б, ж; 2. а, г, е; 3. і, м; 4. д, з; 5. в, л; 6. к, о; 7. н, п; 8. р, у; 9. с, ф; 10. х, ч; 11. т, ц.

ПРАПААНУЕМЫЯ КРАЯЗНАЎЧЫЯ ЭКСКУРСІЙНЫЯ МАРШРУТЫ ДЛЯ СТУДЭНТАЎ

I. КАМЕННЫ ПОЯС БЕЛАРУСІ

Нясвіж – Мір – Навагрудак – Брэст – Камянец – Ружаны – Слонім – Жыровічы – Сынкавічы – Гнезна – В. Бераставіца – Індура – Гродна – Ліда – Іўе – Гальшаны – Крэва – Баруны – Смаргонь – Міхалішкі – Камаі – Паставы – Глыбокае – Полацк – Будслаў – Крывічы – Вілейка

1 дзень. Выезд з Мінска. Экскурсія ў Нясвіж. Экскурсія ў Мір – наведванне Мірскага замка, пахавальні князёў Святаполк-Мірскіх, Мірскага Мікалаеўскага касцёла. Навагрудак – абзорная экскурсія па горадзе, наведванне дома-музея А. Міцкевіча. Прыбыццё ў Брэст.

2 дзень. Брэст – наведванне музея «Бярэсце», музея ўратаваных каштоўнасцей. Экскурсія ў Камянец, в. Чарнаўчыцы. Экскурсія ў Ружаны – наведванне рэзідэнцыі Сапегаў. Экскурсія ў Косава – наведванне Косаўскага палаца (XIX ст.). Слонім – абзорная экскурсія па горадзе, наведванне Жыровіцкай святыні; в. Сынкавічы – абарончае дойлідства – Свята-Мікалаеўская царква (канец XV – пач. XVI ст.). Экскурсія ў г.п. В. Бераставіца, в. Індура – касцёл пач. XIX ст. Прыбыццё ў г. Гродна.

3 дзень. Абзорная экскурсія па Гродна. Ліда – абарончае дойлідства – замак XIV ст. Экскурсія ў Іўе, Крэва. Гальшаны – наведванне Гальшанскага замка. Экскурсія ў в. Баруны. Смаргонь – абарончае дойлідства – касцёл XVI ст.

4 дзень. Экскурсія ў Міхалішкі, Камаі. Паставы – наведванне касцёла Св. Антонія Падуанскага. Глыбокае – абзорная экскурсія па горадзе. Прыбыццё ў Полацк.

5 дзень. Полацк – абзорная экскурсія па горадзе, наведванне Спаса-Ефрасіньеўскай царквы, музея кнігадрукавання, канцэрт арганнай музыкі. Экскурсія ў Будслаў, Крывічы, Вілейку. Прыбыццё ў Мінск.

II. МАЛЫ ПОЯС

Нясвіж – Мір – Навагрудак – Любча – Івянец

1 дзень. Выезд з Мінска. Экскурсія ў Нясвіж – горад-рэзідэнцыю князёў Радзівілаў – наведванне Нясвіжскага замка (Нясвіжскага палацавага комплекса). Экскурсія ў Мір – наведванне

Мірскага замка, пахавальні князёў Святаполк-Мірскіх, Мірскага Мікалаеўскага касцёла. Навагрудак – абзорная экскурсія па горадзе, наведванне дома-музея А. Міцкевіча. Экскурсія ў г. п. Любча, г. п. Івянец. Прыбыццё ў Мінск.

III. ЗАПАВЕТНЫЯ МЯСЦІНЫ БРЭСЦКАЙ ВОБЛАСЦІ

Брэст – Чарнаўчыцы – Ружаны – Косава

1 дзень. Выезд з Мінска. Прыбыццё ў Брэст.

2 дзень. Брэст – наведванне музея «Бярэсце», музея ўратаваных каштоўнасцей. Экскурсія ў Камянец, в. Чарнаўчыцы, Ружаны з наведваннем рэзідэнцыі Сапегаў. Экскурсія ў Косава – наведванне Косаўскага палаца (XIX ст.). Прыбыццё ў Мінск.

IV. СКАРБНІЦА ГРОДЗЕНСКОЙ ВОБЛАСЦІ

Слонім – Жыровічы – Сынкавічы – В. Бераставіца – Гродна – Ліда – Іўе – Валожын

1 дзень. Выезд з Мінска. Прыбыццё ў Слонім – абзорная экскурсія па горадзе, наведванне Жыровіцкай святыні, в. Сынкавічы. Экскурсія ў г. п. В. Бераставіца. Прыбыццё ў Гродна.

2 дзень. Абзорная экскурсія па Гродна. Экскурсія ў Ліду, Іўе, Валожын. Прыбыццё ў Мінск.

V. ГІСТОРЫЯ ГАЛЬШАНСКОЙ ЗЯМЛІ

Заслаўль – Крэва – Гальшаны – Баруны

1 дзень. Выезд з Мінска. Экскурсія ў Заслаўль – наведванне старажытнага замчышча. Экскурсія ў Крэва, Гальшаны – наведванне Гальшанскага замка. Экскурсія ў в. Баруны. Прыбыццё ў Мінск.

VI. ШЛЯХАМІ ПАЛОМНІКАЎ

Вілейка – Крывічы – Будслаў – Глыбокае – Полацк – Камаі

1 дзень. Выезд з Мінска. Вілейка. Экскурсія ў Крывічы. Экскурсія ў Будслаў – наведванне касцёла. Глыбокае – абзорная экскурсія па горадзе. Прыбыццё ў Полацк.

2 дзень. Полацк – абзорная экскурсія па горадзе, наведванне Спаса-Ефрасіньеўскай царквы, музея кнігадрукавання, канцэрт арганнай музыкі. Паставы – наведванне касцёла Св. Антонія Падуанскага. Камаі. Прыбыццё ў Мінск.

ЗМЕСТ

УСТУП 3

Раздзел I

ЭТНАС БЕЛАРУСАЎ У ГІСТАРЫЧНЫМ АСВЯТЛЕННІ 5

Раздзел II

ДУХОЎНАЯ КУЛЬТУРА НАРОДА. ФАЛЬКЛОР.

МОВА. ЛІТАРАТУРА 9

Раздзел III

МАТЭРЫЯЛЬНАЯ КУЛЬТУРА БЕЛАРУСАЎ.

БЕЛАРУСКАЕ МАСТАЦТВА 23

ПРЫКЛАДНАЯ ТЭМАТЫКА РЭФЕРАТАЎ 27

ТЭСТАВЫЯ ЗАДАННІ 29

КЛЮЧЫ ДА ТЭСТАЎ 65

ПРАПАНУЕМЫЯ КРАЯЗНАЎЧЫЯ ЭКСКУРСІЙНЫЯ

МАРШРУТЫ ДЛЯ СТУДЭНТАЎ 69

Вучэбнае выданне

Казакова Ірына Валер'еўна

ГІСТОРЫЯ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

Вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў
вышэйшых навучальных устаноў

Рэдактар *С. Я. Крох*
Камп'ютарная вёрстка *Н. М. Лазар*

Падпісана да друку 26.03.2009. Фармат 60×84/16. Папера афсетная.
Гарнітура «Times». Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 4,19. Ул.-выд. арк. 4,14. Тыраж 100 экз. Зак. № 32.

Выдавец і паліграфічнае выкананне
дзяржаўная ўстанова адукацыі
«Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы»
ЛВ № 02330/0133359 ад 29.06.2004 г.
220007, г. Мінск, вул. Маскоўская, 15.